

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА
АКАДЕМІЯ»

ФАКУЛЬТЕТ ПРАВНИЧИХ НАУК

Кафедра кримінального та кримінального процесуального права

Кваліфікаційна робота

освітній ступінь – магістр

на тему: **«СУДДЯ ЯК СУБ'ЄКТ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ПРАВОСУДДЯ»**

"A judge as a subject of crimes against justice"

Виконала: студентка магістерської програми,
спеціальності 081 «Право
Угринович Марія Андріївна

Науковий керівник: Горох Олексій Петрович
Доктор юридичних наук, доцент

Рецензент:

Магістерська робота захищена з оцінкою:

Секретар ЕК _____

« ____ » _____ 2021 р

Київ-2021

Декларація
академічної доброчесності
студентки НаУКМА

Я, Угринович Марія Андріївна, студентка 2 року навчання факультету правничих наук спеціальності «Право», mariyaugrinovich@gmail.com

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна/магістерська робота на тему «Суддя як суб'єкт злочинів проти правосуддя» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, передбачених пунктами 3.1.1-3.1.6 Положення про академічну доброчесність здобувачів НаУКМА від 07.03.2018 року, зі змістом якого ознайомена;
- підтверджую, що надана мною електронна версія роботи є остаточною і готовою до перевірки;
- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності, у будь-який спосіб, у тому числі порівняння змісту роботи та формування звіту подібності за допомогою електронної системи Unicheck.
- даю згоду на архівування моєї роботи в репозитаріях та базах даних університету для порівняння цієї та майбутніх робіт.

12.05.2021

Угринович М.А.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ І СКОРОЧЕНЬ.....	4
ВСТУП.....	5-7
РОЗДІЛ 1. СУДДЯ ЯК СПЕЦІАЛЬНИЙ СУБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ.....	8-23
1.1. Поняття та ознаки спеціального суб'єкту злочину.....	8-14
1.2. Поняття та ознаки судді як спеціального суб'єкту злочину.....	14-19
1.3. Злочини, що можуть вчинятися суддею як спеціальним суб'єктом.....	19-22
Висновки до розділу 1.....	22-23
РОЗДІЛ 2. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ПРАВОСУДДЯ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ПРОФЕСІЙНИМИ СУДДЯМИ.....	24-55
2.1. Об'єкт злочинів проти правосуддя.....	24-37
2.2. Об'єктивна сторона злочинів проти правосуддя.....	37-47
2.3. Суб'єкт злочинів проти правосуддя.....	47-51
2.4. Суб'єктивна сторона злочинів проти правосуддя.....	51-55
Висновки до розділу 2.....	55-56
РОЗДІЛ 3. РОЗМЕЖУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ПРАВОСУДДЯ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ СУДДЯМИ З ІНШИМИ ЗЛОЧИНАМИ ТА ДИСЦИПЛІНАРНИМИ ПРОСТУПКАМИ.....	57-69
3.1. Розмежування злочинів проти правосуддя, що вчиняються суддями, із дисциплінарними проступками, що вчиняються суддями під час здійснення правосуддя.....	57-64
3.2. Розмежування злочинів проти правосуддя, що вчиняються суддями, зі злочинами у сфері службової діяльності.....	64-68
3.3. Розмежування злочинів проти правосуддя, що вчиняються суддями, із суміжними складами злочинів.....	68-69
Висновки до розділу 3.....	70
ВИСНОВКИ.....	71-73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	74-88

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ І СКОРОЧЕНЬ

КК України	Кримінальний кодекс України
КПК України	Кримінальний процесуальний кодекс України
ВСУ	Верховний Суд України
ВС	Верховний Суд
Ст.	Стаття
Ч.	Частина
П.	Пункт
ЄСПЛ	Європейський суд з прав людини
ВРП	Вища рада правосуддя
ЄСІТС	Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система
АС	Автоматизована система
АСДС	Автоматизована система документообігу суду
КСУ	Конституційний Суд України
ЦПК України	Цивільний процесуальний кодекс України
ГПК України	Господарський процесуальний кодекс України
КАС України	Кодекс адміністративного судочинства України
ЄДРСР	Єдиний державний реєстр судових рішень

ВСТУП

Актуальність дослідження. 11 червня 2020 року Конституційний Суд України визнав такою, що не відповідає положенням Конституції України, статтю 375 Кримінального кодексу України, якою передбачалася кримінальна відповідальність суддів за постановлення завідомо неправосудних вироків, рішень, ухвал або постанов. Ухвалення такого рішення значною мірою пов'язане не лише із політичним контекстом, а й із недосконалістю цієї норми кримінального законодавства. Так, стаття неодноразово ставала об'єктом критики як суддів та органів суддівського врядування, так і міжнародних партнерів України та всесвітньо визнаних міжурядових організацій.

Дослідження кримінальної відповідальності суддів як спеціальних суб'єктів злочинів проти правосуддя перебуває у прямому причинно-наслідковому зв'язку як з активним збільшенням кількості відкритих кримінальних проваджень щодо суддів так і з нещодавнім рішенням Конституційного Суду України.

Значимість дослідження. Саме з огляду на те, що статистика зареєстрованих злочинів щодо суддів протягом останніх 7 років демонструє однаково високі показники, у той час, як статистика направлення до суду обвинувальних актів саме за діяння, передбачені статтями розділу Кримінального кодексу України «Злочини проти правосуддя», є критично низькою, існує потреба у детальному дослідженні проблем цих норм. Крім того, така потреба існує також в аналізі змісту підстав кримінальної відповідальності за вчинення відповідних злочинів та дослідженні особливостей складу відповідних злочинів з огляду на недосконалість вже неконституційної статті 375 Кримінального кодексу України.

Об'єктом дослідження є правовий статус судді як спеціального суб'єкта злочинів проти правосуддя, що включає у себе ознаки судді як спеціального суб'єкта злочинів та ознаки складу злочинів проти правосуддя, які можуть вчиняти судді.

Предметом дослідження є характеристики елементів ознак складу злочинів проти правосуддя, що вчиняються суддями, проблеми кримінальної відповідальності за вказані злочини та окремі аспекти їхньої кваліфікації, а також судова практика з цього питання.

Мета та завдання дослідження. Метою даного дослідження є детальний аналіз складів злочинів, передбачених Розділом XVIII Кримінального кодексу України «Злочини проти правосуддя», які можуть вчинятися суддями та виявлення проблемних аспектів кваліфікації вказаних злочинів.

Для реалізації зазначеної мети, перед нами було постановлено наступні завдання:

1. Розглянути особливості правового статусу судді як суб'єкта злочинів проти правосуддя;
2. Проаналізувати характеристики елементів ознак складу злочинів проти правосуддя, що можуть вчинятися суддями;
3. Дослідити особливості кваліфікації злочинів проти правосуддя за діяння, вчинені суддями під час здійснення професійних обов'язків;
4. Проаналізувати кримінальне законодавство інших держав Європи на предмет наявності подібних злочинів проти правосуддя, що вчиняються суддями.
5. Проаналізувати наявні пропозиції щодо внесення змін до Кримінального кодексу України у частині кримінальної відповідальності суддів.
6. Здійснити аналіз розмежувальних ознак складів злочинів із суміжними складами злочинів, дисциплінарними проступками та злочинами у сфері службової діяльності.
7. Запропонувати шляхи вдосконалення Кримінального кодексу України у частині злочинів проти правосуддя і практики його застосування.

Ступінь наукової розробки теми. Відповідальність судді як суб'єкта злочинів проти правосуддя частково досліджувалася такими науковцями, як: О.

О. Дудоров, О. М. Калужна, Н. Д. Квасневська, Р. О. Куйбіда, Л. М. Палюх, М. А. Погорецький, В.І. Тютюгін, М. І. Хавронюк, М. В. Шепітько.

Зокрема вищезазначені науковці досліджували аспекти кримінальної відповідальності за окремі злочини проти правосуддя, що вчиняються різними суб'єктами; проблемні питання кримінально-правової кваліфікації окремих злочинів проти правосуддя та законодавство інших держав щодо кримінальної відповідальності суддів. Водночас, нами не було виявлено наукові праці, які б містили комплексне дослідження злочинів проти правосуддя, що вчиняються суддями.

Дослідницькі питання. Якими ознаками володіє суддя як спеціальний суб'єкт злочину? Які злочини може вчиняти суддя як спеціальний суб'єкт? Які проблемні аспекти наявні у складах аналізованих злочинів? Як співвідносяться злочини проти правосуддя, що вчиняються суддями, з іншими злочинами та дисциплінарними проступками?

Методи дослідження. Під час роботи нами були використані такі загальнонаукові та спеціальні методи, як:

1. Діалектичний метод використовувався для дослідження суперечностей та проблемних аспектів відповідних злочинів.
2. Порівняльно-правовий метод використовувався для порівняння національного та іноземного законодавства у частині кримінальної відповідальності суддів.
3. Герменевтичний метод застосовувався для тлумачення понять «правосуддя», «неправосудний» та «завідомо».
4. Метод case-study використовувався для дослідження судової практики з питань кримінальної відповідальності суддів та для аналізу рішень Дисциплінарних палат Вищої ради правосуддя.
5. Аналітичний метод застосовувався у роботі під час аналізу характеристик елементів ознак складу злочину проти правосуддя, що можуть вчинятися суддями, та під час дослідження особливостей кваліфікації відповідних злочинів.

РОЗДІЛ 1. СУДДЯ ЯК СПЕЦІАЛЬНИЙ СУБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ

1.1. Поняття та ознаки спеціального суб'єкту злочину

Одним із обов'язкових елементів будь-якого складу злочину є його суб'єкт. Такий елемент регламентований частиною 1 статті 11 Кримінального кодексу України [1]. Відповідно до ч. 1 ст. 18 КК України суб'єктом визначається «фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до положень КК України може наставати кримінальна відповідальність».

Відповідно як елемент складу злочину суб'єкт злочину можна охарактеризувати певними ознаками, які поділяються на обов'язкові (загальні) та додаткові (спеціальні) [2, с.146]. Серед обов'язкових ознак виділяють наступні три ознаки: «фізична особа; осудна особа та особа, що досягла відповідного віку» [3, с.183]. При цьому «сукупність перелічених вище ознак є обов'язковими для будь-якого складу злочину, передбаченого у спеціальній частині КК України» [3, с.183], а «відсутність будь-якої із цих обов'язкових ознак вказує на відсутність суб'єкта злочину взагалі» [2, с.146]. Так, наприклад, у разі, якщо «злочин вчинила особа, яка не досягла вказаного віку, чи неосудна особа, таке діяння не можна вважати злочином, оскільки відсутня обов'язкова ознака злочину – суб'єкт злочину» [3, с.182]. По суті «описаний вид суб'єкта у теорії кримінального права отримав назву загального» [4, с. 262-263].

У КК України вікові межі для притягнення особи до кримінальної відповідальності, як і в законах про кримінальну відповідальність багатьох інших держав, є диференційованими. На підставі аналізу КК України можна виділити такі категорії: «загальну межу» – 16 років (ч. 1 ст. 22 КК України) та «нижчу межу» – 14 років за вчинення певних злочинів, вичерпний перелік яких наведено у ч. 2 ст. 22 КК України. Такі межі можна пояснити тим, що законодавець під час встановлення загальної кримінальної відповідальності з 16 років, а за окремі злочини – з 14 років, врахував, що «мінімальний вік суб'єкта

злочину за своєю суттю є віком, з якого у людини у достатній мірі сформовані певні правові уявлення, коли вона може усвідомити певні правові заборони» [5, с.481].

Крім двох вищезазначених вікових меж слід також виділити «підвищену межу». Правовою підставою для внесення останнього виду межі до даної класифікації є ст. 22 КК України, а також певні статті Особливої частини КК, зміст яких вказує на можливість притягнення до кримінальної відповідальності лише осіб старше 16-ти років [5, с.481]. Відтак, якщо підсумувати, то «у разі відсутності у статті спеціального посилення на вік, з якого настає кримінальна відповідальність, то за вчинений злочин має відповідати особа, якій на момент його вчинення виповнилося 16 років, що є загальним віком кримінальної відповідальності» [6].

У ряді випадків закон передбачає відповідальність осіб, наділених, крім загальних ознак суб'єкта, додатковими ознаками [7, с.142-144]. У тих випадках, коли, «крім обов'язкових ознак суб'єкта злочину, передбачаються й додаткові ознаки, наявність останніх характеризує особу як спеціального суб'єкта злочину – тільки він може вчинити те або інше кримінальне правопорушення» [2, с.146; 7, с.142-144]. Для того, щоб визначити поняття спеціального суб'єкта, слід врахувати, що у ч. 2 ст. 18 КК України законодавець вже наводить визначення такого суб'єкта [1]. Згідно із вказаною статтею, спеціальним суб'єктом злочину є «фізична осудна особа, що вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, злочин, суб'єктом якого може бути лише певна особа» [1].

Фактично зі змісту статті випливає, що спеціальний суб'єкт – це «певна особа», яка крім згаданих вище «обов'язкових загальних ознак, наділена також відповідними додатковими спеціальними ознаками» [2, с.146].

Зокрема, у ч. 3 ст. 18 КК України законодавець вже вказав додаткові ознаки таких спеціальних суб'єктів, як службові особи та визначив, що такі особи мають володіти однією з наступних характеристик:

1. Постійно, тимчасово або за спеціальними повноваженнями здійснювати функції представників влади чи місцевого самоврядування;

2. Постійно чи тимчасово обіймати в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій;

3. Виконувати такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом [1].

Крім цього, ч. 4 вказаної статті також зазначені й посади, які має обіймати особа для того, щоб бути «службовою» у розумінні ст. 18 КК України [1].

Якщо аналізувати підходи до визначення поняття спеціального суб'єкту, які напряду не визначені законодавцем як поняття службової особи, то слід зазначити, що у теорії кримінального права таких підходів існує декілька. Зокрема, як зазначає В.В. Устименко, один із них передбачає, що існують спеціальні суб'єкти, визначення яких прямо передбачені у статті, а існують ті, ознаки яких наведені законодавцем у негативній або негативно-позитивній формі¹ [8, с. 55-56]. Так, наприклад, у ст. 183 КК України «Незаконна лікувальна діяльність» передбачена кримінальна відповідальність за заняття лікувальною діяльністю без спеціального дозволу, здійснюване особою, яка не має належної медичної освіти, якщо це спричинило тяжкі наслідки для хворого. У цьому випадку ознакою, яка вказує на потенційного суб'єкта злочину, виступатиме категорія «особа, що не має належної медичної освіти» [1].

Другий підхід визначає, що «спеціальним суб'єктом злочину слід вважати особу, яка, крім загальних ознак суб'єкта, володіє додатковими ознаками, передбаченими Особливою частиною КК України, і які є обов'язковими для відповідного конкретного складу злочину» [9, с.13]. Такі додаткові ознаки при цьому «мають різний правовий зміст та виражаються, наприклад, у правовому статусі, професійній діяльності, фізичних властивостях особи і наявності родинних зв'язків» [9, с.13-14].

Н.Г. Таран, у свою чергу, наводить узагальнене визначення терміну «спеціального суб'єкту злочину» та описує його як «фізичну осудну або

¹ Тут і далі, якщо не зазначено інше, переклад належить авторці

обмежено осудну особу, яка вчинила злочин у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, та наділена додатковими ознаками, визначеними в нормах Особливої частини КК України» [10, с.151]. Однак, таке визначення не можна вважати повною мірою обґрунтованим саме з огляду на той факт, що ознаки спеціального суб'єкта можуть бути як безпосередньо визначені у диспозиціях відповідних статей КК України, так і не зазначені у них. У разі, якщо такі ознаки не зазначені прямо, вони можуть бути розкриті під час тлумачення відповідної норми.

Поняття спеціального суб'єкта знаходить свою подальшу конкретизацію у нормах Особливої частини КК України та різниться залежно від специфіки об'єкта та об'єктивної сторони певних складів злочинів [8, с.142-144]. Більш того, йдеться не лише про конкретизацію самого поняття, а й безпосередньо про ознаки спеціального суб'єкта. Як і у випадку із загальним суб'єктом злочину – у «разі відсутності будь-якої ознаки спеціального суб'єкта злочину наявність складу злочину, елементом якого є такий суб'єкт, виключається» [2, с.146]. При цьому поняття спеціального суб'єкта злочину обов'язково включає у себе перелік як основних, так і додаткових ознак [10, с.151].

Відтак, крім визначених вище загальних ознак, важливо також висвітлити додаткові ознаки спеціального суб'єкта злочину, оскільки «сама наявність додаткових ознак є ключовою відмінністю між загальним та спеціальним суб'єктом» [10, с.151]. Такі ознаки спеціального суб'єкта доповнюють загальне поняття суб'єкта злочину та виступають як його додаткові властивості. Ці спеціальні ознаки можуть бути такими, як, наприклад, службове становище або професія чи рід діяльності, тощо.

Для того, щоб класифікувати вказані додаткові ознаки, завдяки яким визначається спеціальний суб'єкт злочину, слід передусім розкрити зміст таких ознак [11, с.22]. На сьогоднішній день законодавцем не визначено окремий перелік додаткових особливих ознак, якими має володіти спеціальний суб'єкт. З огляду на диференційований підхід до кримінальної відповідальності, «законодавець у низці конкретних складів злочину чинного Кримінального

Кодексу України наділяє суб'єкт спеціальними ознаками, яких у різних їх конструкціях складів злочину зафіксовано різну кількість і тільки приблизно у 87 % – визначено прямо» [11, с.21].

У деяких випадках, натомість, спеціальні ознаки суб'єкта прямо не вказані у диспозиціях статей, водночас контекст дає відповідь на те, кого можна назвати суб'єктом відповідного злочину. Наприклад, зі змісту статті 371 КК України «Завідомо незаконні затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою» можна зробити висновок, що суб'єктами вказаних злочинів можуть бути ті особи, які можуть застосовувати затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою [1].

Так, «ознаки спеціального суб'єкта певною мірою є обмежувальними, бо вони визначають, що той чи інший злочин може вчинити не будь-яка особа, а тільки та, яка має такі ознаки» [12, с.92]. Тому «особи, які не мають таких ознак, не можуть нести відповідальність за конкретним кримінальним законом, у якому зазначений спеціальний суб'єкт» [12, с.92]. Таким чином, ознаки спеціального суб'єкта можуть варіюватися від службового становища до родинних відносин і залежать вони від змісту диспозиції статті КК України.

У Кримінальному кодексі України міститься доволі значна кількість складів злочинів зі спеціальними суб'єктами, які можна класифікувати за вищевказаними ознаками цього суб'єкта.

За однією із класифікацій, за змістом усі ознаки спеціального суб'єкта можна поділити на наступні чотири групи:

- 1) фізичні властивості суб'єкта (вік, стан здоров'я тощо);
- 2) його правовий і соціальний статус (громадянство, професія, вид діяльності, характер виконуваної роботи, участь у кримінальному провадженні, наявність судимості тощо);
- 3) взаємовідносини суб'єкта з потерпілим та іншими особами – родинні, службові або інші;
- 4) роль у злочинній діяльності [7, с.143].

Саме з урахуванням вказаних ознак можна поділити спеціальних суб'єктів на певні види. Якщо аналізувати першу групу, то мова йде про такі види спеціальних суб'єктів, як, наприклад, повнолітня особа, особа, яка

досягла 16-річного віку і статевої зрілості або особа, хвора на венеричну хворобу [7, с.143]. За ознакою правового та соціального статусу можна, зокрема, виділити «громадянина України чи іноземця, медичного чи фармацевтичного працівника, військовослужбовця чи особу, яка підлягає призову за мобілізацією, службову особу, фізичну особу-підприємця, свідка, слідчого та суддю, особу, яка раніше була засуджена за певний злочин, тощо)» [7, с.143]. Залежно від відносин суб'єкта із потерпілим або ж іншими особами можна виділити одразу кілька видів суб'єктів з огляду на різні форми взаємовідносин. Якщо це родинні відносини, то мова йде про батька, мати, опікуна тощо. Якщо службові – підлеглий чи начальник тощо. Перелік видів таких відносин не є вичерпним, а відтак можна говорити про інші види: наприклад, особа від якої потерпілий залежить матеріально, тощо. Наостанок залежно від ознаки ролі у злочинній діяльності можна виділити такі види спеціальних суб'єктів як організатор, співвиконавець, пособник, підбурювач, активний учасник тощо [7, с.143].

Існують також і інші класифікації видів спеціальних суб'єктів за їхніми ознаками. Наприклад, види спеціальних суб'єктів злочину виділяють залежно від «демографічних і соматичних ознак; ознак, які характеризують виконання професійних обов'язків, посадове становище суб'єкта злочину; ознак правового статусу особи; участі в процесі правосуддя і виконання кримінального покарання; відношення до військового обов'язку»² [13, с.15-16].

Також існує класифікація, згідно з якою можна виділити такі критерії, як

соціально-демографічні ознаки – стать, вік винного; наявність військового обов'язку; службове становище особи; психофізіологічні ознаки – стан вагітності, стан сп'яніння, примус; професія винного – наявність у нього відповідної освіти чи професійних навичок; цивільно-правовий статус – наявність у особи громадянства України чи іноземної держави; взаємовідносини з потерпілим – наявність у винного родинних чи інших зв'язків, що зумовлюють у них визначені обов'язки чи права; характеристика особи в контексті її попередньої злочинної діяльності тощо [14, с.286].

² Тут і далі, якщо не зазначено інше, переклад належить авторці

Відтак, у кожному конкретному випадку для виконання об'єктивної сторони злочину суб'єкт повинен володіти додатковими ознаками або властивостями. Причому такі ознаки є різними та виділяються у залежності від скоєння окремих видів злочинів. Вказана обставина дає можливість визначити спеціальний суб'єкт злочину і впливає на встановлення більш правильної кваліфікації суспільно небезпечних діянь. А відтак важливе теоретичне та практичне значення має не лише з'ясування поняття спеціального суб'єкта злочину, а й класифікація таких суб'єктів на основі їхніх ознак [11, с.24].

1.2. Поняття та ознаки судді як спеціального суб'єкта злочину

Як було зазначено у підрозділі 1.1, однією зі спеціальних ознак суб'єкта злочину є правовий та соціальний статус такої особи. Статус суб'єкта варто насамперед визначати як «сукупність соціальних можливостей останнього, обсяг і характер яких залежить від ролі або ж соціальної функції, яку такий суб'єкт виконує» [15, с.23]. «Зміст терміну «статус» для всіх суб'єктів тотожний: він виражає міру свободи, певну можливість поведінки конкретного суб'єкта або соціальної групи». [15, с.23]. Відповідно таким чином «статус» «передбачає певні соціально-типові аспекти поведінки» [15, с.23]. Згідно з наведеною у підрозділі 1.1. класифікацією спеціальних ознак суб'єктів злочину, правовий і соціальний статус суб'єкта, зокрема, включає у себе категорії громадянства, професії, виду діяльності, характеру виконуваної роботи, участі у кримінальному провадженні та наявність судимості. У цьому підрозділі йтиметься передусім про особливості соціального статусу та загальні і спеціальні ознаки, якими повинен характеризуватися такий суб'єкт злочину, як суддя.

Особливість судді як спеціального суб'єкта злочину передусім полягає у тому, що він у розумінні ч. 3 ст. 18 КК України, яка надає визначення поняття службової особи, фактично є представником влади органу, який здійснює судочинство [1]. Зазначене підтверджується постановою Пленуму ВС України «Про судову практику у справах про хабарництво», у п. 1 якої вказано кого

можна відносити до представників влади. До них, зокрема, належать, працівники державних органів та їх апарату, які наділені правом у межах своєї компетенції ставити вимоги, а також приймати рішення, обов'язкові для виконання юридичними і фізичними особами незалежно від їх відомчої належності чи підлеглості [16].

Так, представників влади можна умовно поділити на представників законодавчої, виконавчої та судової влади, і, у свою чергу, до останніх слід відносити саме суддів. Крім того, якщо мова йде про голів судів та заступників голів, то ч. 1 ст. 20 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» визначає їх вже як осіб, що займають адміністративні посади [17]. З цього випливає, що такі посади у розумінні ч. 3 ст. 18 КК України обіймають службові особи, які виконують організаційно-розпорядчі або адміністративно-господарські функції, за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади [11].

Як зазначає А.В. Щасний, «правовий статус суддів – це категорія, що характеризує як юридичні можливості, так і соціально-психологічні якості людини, на яку покладено функцію здійснення судової влади та що включає службові права, службові обов'язки, повноваження та правосуб'єктність» [4, с.265]. Так, «суддя має спеціальну правосуб'єктність, яку визначає здатність конкретної людини бути носієм спеціального правового статусу – здійснювати судову владу в державі» [18, с.326]. У свою чергу, набуття такого статусу науковці пов'язують саме із моментом, коли особа набуває повноваження виконувати обов'язки професійного судді – з моменту вступу на посаду після складання присяги [4, с.265].

Суддя як загальний суб'єкт передусім характеризується ознаками, передбаченими ч. 1 ст. 18 КК України – це фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність [1]. Щодо першої ознаки, то, власне, положення про те, що суб'єктом злочину є лише фізична осудна особа, «впливає з особливостей правової системи України» [4, с.263]. Другою важливою загальною ознакою суб'єкта злочину є вік як

обставина, яка визначає настання кримінальної відповідальності. Йдеться саме про «можливість особи обирати той чи інший варіант поведіння» [9, с.15].

Під час аналізу спеціальних ознак судді як суб'єкта злочину варто звернутися до положень Конституції України та Закону України «Про судоустрій та статус суддів» і «Про Вищу раду правосуддя», які визначають основні засади правового статусу суддів [17; 19; 20]. У ч. 1 ст. 52 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» передбачено, що «суддею є громадянин України, який відповідно до Конституції України та цього Закону призначений суддею, займає штатну суддівську посаду в одному із судів України і здійснює правосуддя на професійній основі» [17]. Більш того, суддя, згідно зі ст. 127 Конституції України, має характеризуватися наступними спеціальними ознаками: громадянство України, наявність вищої юридичної освіти; стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше п'ять років, володіння державною мовою [19]. Крім того, Конституція України передбачає, що Законом можуть бути встановлені додаткові вимоги до судді [19].

Якщо узагальнити встановлені Законом України «Про судоустрій та статус суддів», то можна дійти до висновку, що суддя має характеризуватися такими спеціальними ознаками: наявність вищої юридичної освіти; проходження спеціальної підготовки та складання кваліфікаційного іспиту; стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше п'ять років (для суддів місцевих судів); призначення або ж обрання суддею; наділення особи повноваженнями здійснювати обов'язки судді на професійній основі та зайняття штатної суддівської посади в одному з судів України [17].

Спеціальні ознаки суддів апеляційних судів, крім вищезгаданих характеристик, передбачають підтвердження здатності здійснювати правосуддя в апеляційному суді та одна з наступних вимог: науковий ступінь сфері права та стаж наукової роботи у сфері права щонайменше сім років; досвід професійної діяльності адвоката, у тому числі щодо здійснення представництва в суді та/або захисту від кримінального обвинувачення щонайменше сім років чи сукупний стаж (досвід) відповідної до вимог Закону України «Про судоустрій та статус

суддів» роботи (професійної діяльності) відповідно до вимог, щонайменше сім років. Такий спеціальний суб'єкт як суддя Верховного Суду має здійснювати правосуддя у Верховному Суді, а також відповідати одній із таких вимог: стаж роботи на посаді судді не менше десяти років; науковий ступінь у сфері права та стаж наукової роботи у сфері права щонайменше десять років; досвід професійної діяльності адвоката, в тому числі щодо здійснення представництва в суді та/або захисту від кримінального обвинувачення щонайменше десять років [17].

Якщо аналізувати ознаку віку у контексті такого спеціального суб'єкту, як суддя, то визначити межу віку, з якої може наставати кримінальна відповідальність судді можна на підставі аналізу нормативних вимог, яким повинен відповідати кандидат на посаду судді [4, с.263]. Так, ч. 2 ст. 127 Конституції України передбачає, що «на посаду судді може бути призначений громадянин України, не молодший тридцяти та не старший шістдесяти п'яти років» [19]. Власне, ідентичну норму передбачає і ч. 1 ст. 69 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» [17]. Відтак, зі змісту вищезазначених актів випливає, що мінімальний вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність судді – тридцять років.

Наявність вищої юридичної освіти як спеціальна ознака суб'єкта злочину-судді, згідно з п. 1 ч. 6 ст. 69 Закону України «Про судоустрій та статус суддів», має тлумачитися як «вища юридична освіта ступеня магістра (або прирівняна до неї вища освіта за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста), здобута в Україні, а також вища юридична освіта відповідного ступеня, здобута в іноземних державах та визнана в Україні в установленому законом порядку». У свою чергу п. 3 вищезазначеної частини статті визначає й зміст наукового ступеню для зайняття посади судді апеляційних судів або Верховного Суду. Так, для вказаних цілей науковим ступенем є «ступінь у сфері права, здобутий у вищому навчальному закладі (університеті, академії чи інституті, крім вищих військових навчальних закладів) чи науковій установі України або аналогічному вищому навчальному закладі чи науковій установі іноземної держави. Науковий

ступінь, здобутий у вищому навчальному закладі чи науковій установі іноземної держави, повинен бути визнаний в Україні в установленому законодавством порядку» [17].

Ще однією важливою ознакою судді як спеціального суб'єкта є перебування на посаді. Так, суддя на момент вчинення злочину «не має бути звільнений з посади, тобто, у нього не повинні закінчитися професійні повноваження судді» [4, с.265]. А також – «зайняття штатної суддівської посади в одному з судів України, що передбачає здійснення своїх професійних обов'язків відповідно до штатного розпису визначеного суду» [4, с.265]. Так, згідно із ч. 4 ст. 16 Закону України «Про судоустрій та статус суддів», суддя здійснює свої повноваження до ухвалення рішення про його звільнення [17]. Пунктом 5 ст. 126 Конституції України передбачена, зокрема, така підстава для звільнення як подання заяви про відставку або про звільнення з посади за власним бажанням [19]. При цьому у ч. 5 ст. 116 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» зазначено, що «за суддею, звільненим за його заявою про відставку, зберігається звання судді та гарантії недоторканності, встановлені для судді до його виходу у відставку» [17].

Попри те, що з останньої ознаки логічно випливає, що суддя, який на момент вчинення злочину перебуває у відставці, не може вважатися спеціальним суб'єктом у його розумінні, відповідний злочин слід кваліфікувати у тому разі, якщо суддя на момент вчинення злочину обіймав посаду, а безпосередньо після його вчинення – подав заяву про відставку. Власне, злочин слід кваліфікувати й у тому разі, якщо суддя після його вчинення був звільненим й за іншими підставами, передбаченими ст. 126 Конституції України.

Відтак, суддя який характеризується зазначеними вище загальними та спеціальними ознаками, який, у разі порушення виконання своїх службових обов'язків під час здійснення правосуддя, якщо таке порушення є діянням, що містить склад злочину, передбачений відповідними статтями розділу XVIII КК України, виступатиме спеціальним суб'єктом злочину. Відповідно «суддя як спеціальний суб'єкт злочину може нести відповідальність за ряд злочинних

діянь, передбачених КК України», а саме: розділом XVIII [18, с.326], види яких ми описуватимемо у наступному підрозділі **1.3.**

1.3. Злочини, що можуть вчинятися суддею як спеціальним суб'єктом

Якщо аналізувати злочини, які можуть вчинятися професійними суддями одноособово або у складі колегії суддів, то передусім слід виходити із диспозицій статей Розділу XVIII КК України. Так, суддя, як суб'єкт злочину безпосередньо вказаний лише у статті 374 КК України – Порушення права на захист. Проте, як було зазначено у підрозділі 1.1, ознаки спеціального суб'єкта не завжди прямо передбачені у диспозиції статті. Відтак, якщо вдаватися до глибшого аналізу та виходити із додаткових спеціальних ознак, передбачених у статтях вказаного розділу, то суддя як спеціальний суб'єкт може також вчиняти діяння, передбачене статтею 376-1 КК України – незаконне втручання в роботу автоматизованої системи документообігу суду. Вказаний злочин можна назвати таким, що може вчинятися суддею з огляду на той факт, що у диспозиції передбачено, що таке втручання може бути вчинене лише службовою особою, яка має право доступу до цієї системи, або іншою особою шляхом несанкціонованого доступу до автоматизованої системи документообігу суду. Шляхом логічного тлумачення встановлено, що, крім загального суб'єкту, який може несанкціоновано втручатися у систему документообігу, вказане діяння може вчиняти також спеціальний суб'єкт злочину – суддя або працівник апарату суду як особи, які у зв'язку із здійсненням професійних обов'язків мають доступ до вказаної системи.

Крім того, якщо аналізувати злочини, які можуть вчинятися суддями крізь ретроспективний погляд, то слід зазначити, що до визнання статті 375 КК України (постановлення суддею завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови) неконституційною, суддя також міг виступати спеціальним суб'єктом й цього злочину. У зв'язку із втратою чинності цієї статті постало питання про кваліфікацію вказаного діяння за суміжними статтями.

Зокрема, мова йде про ст. 371 КК України. Кримінальна відповідальність за цією статтею може наставати за завідомо незаконні затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою. При цьому законодавець не уточнює: кваліфікувати діяння слід тоді, «коли є звернення слідчого, прокурора до суду з незаконним і необґрунтованим клопотанням про застосування вищевказаних запобіжних заходів або ж відповідний склад злочину наявний у разі постановлення слідчим суддею незаконної ухвали про застосування зазначених запобіжних заходів» [21, с.342].

Так, згідно з ч. 1 ст. 176 КПК України, домашній арешт та тримання під вартою є запобіжними заходами, які застосовуються лише з дозволу слідчого судді [22]. Дозвіл на привід, згідно з ч. 2 ст. 140 КПК України, під час досудового розслідування надається слідчим суддею, а під час судового провадження – судом за клопотаннями осіб, визначених у вказаних статтях [22]. У свою чергу, затримання, за ч. 2 ст. 176 КПК України, яке застосовується з підстав та в порядку, визначеному КПК України, є тимчасовим запобіжним заходом [22]. Таке затримання, як вбачається із ч. 1 ст. 207 КПК України, не може відбуватися без ухвали слідчого судді, суду, крім випадків, передбачених цим Кодексом [22]. Водночас, ч. 1 ст. 211 КПК України передбачає, що затримана без ухвали слідчого судді, суду особа не пізніше шістдесяти годин з моменту затримання повинна бути звільнена або доставлена до суду для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу [22].

З вищезазначеного логічно випливає, що суддя усе ж може бути суб'єктом відповідного злочину, передбаченого ст. 371 КК України у тому разі, якщо він, наприклад, задовольнить клопотання про застосування описаних запобіжних заходів за відсутності підстав таких заходів, або ж із порушенням визначеного КПК України порядку застосування таких заходів. Так, наприклад, можна говорити про суддю як суб'єкта відповідного злочину у разі, якщо він ухвалив клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою попри те, що воно застосовується лише до особи, що вчинила злочин, за який законом передбачено покарання у виді позбавлення волі. Відтак, відповідні

діяння, які раніше кваліфікували за спеціальною статтею 375 КК України, слід кваліфікувати за іншою спеціальною статтею – ст. 371 КК України.

У науці кримінального права суб'єктом злочину, передбаченого ст. 376 КК України, як правило, визнаються ті особи, метою яких є «перешкоджання судді у виконанні ним службових обов'язків або спроба добитися від судді винесення неправосудного рішення» [21, с.271].

Потерпілим від злочину, у свою чергу, науковці визнають суддю [23, с.287]. Водночас, на практиці органи правопорядку кваліфікують відповідне діяння й щодо суддів. Так, наприклад, детективи Національного антикорупційного бюро у серпні 2019 року повідомили голові Окружного адміністративного суду міста Києва і та його заступнику про підозру у вчиненні, зокрема, злочину, передбаченого ч. 2 ст. 376 КК України (втручання у діяльність судових органів) [24]. На нашу думку, випадки, коли голова суду схиляє до вчинення злочинів, передбачених ст. 371 або ст. 375 КК України, його діяння слід кваліфікувати як підбурювання до вчинення відповідних злочинів.

Щодо інших злочинів проти правосуддя, то, слід також звернути увагу на ст. 372 КК України, якою передбачено кримінальну відповідальність за притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності. Так, у диспозиції статті передбачено, що суб'єктами вказаного злочину можуть бути слідчі, прокурори або інші, уповноважені на те законом особи. Попри те, що наразі у ч. 1 ст. 372 КК України суб'єкти відповідного злочину визначаються як слідчий, прокурор чи інша уповноважена на те законом особа, П.П. Андрушко вказує на той факт, що за КПК України 60-го року, повноваження щодо відкриття кримінального провадження були й у судді [25, с.180]. Натомість, наразі КПК України передбачає такі повноваження лише у слідчого та прокурора і, як наслідок, відповідне діяння не можна кваліфікувати щодо судді.

Частина 1 статті 381 КК України (розголошення відомостей про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист) передбачає, що кримінальну відповідальність за відповідне діяння може нести службова особа, якою прийняла рішення про застосування заходів безпеки щодо особи, взятої під

захист; особа, яка їх здійснює; службова особою, якій ці рішення стали відомі у зв'язку з її службовим становищем або особа, взята під захист. Відповідно ч. 2 ст. 3 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» рішення про застосування заходів безпеки щодо особи, взятої під захист, може прийматися, зокрема, і судом [26]. Відтак, звідси логічно випливає, що суддя як службова особа може нести кримінальну відповідальність як особа, що прийняла рішення про застосування відповідних заходів і як особа, якій відомі такі рішення виходячи зі службового становища судді.

Якщо підсумувати, то суддя як спеціальний суб'єкт злочинів проти правосуддя прямо вказаний у статтях 374 та 375 КК України. Також суддя як особа, що має доступ до ЄСІТС та інших АС, може нести кримінальну відповідальність за діяння, передбачене статтею 376-1 КК України. Крім того, у ході аналізу окремих елементів складів злочинів проти правосуддя визначено, що суддею також можуть вчинятися злочини, передбачені ст. 371 КК України та ст. 381 КК України. Надалі ми детально аналізуватимемо саме злочини, передбачені ст. 374, 375 (у контексті ретроспективи) та 376-1 КК України.

У цьому розділі нами було встановлено наступне:

1. Спеціальним суб'єктом злочину слід вважати особу, яка, крім ознак, притаманних загальному суб'єкту – осудність та вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність, також володіє додатковими особливими ознаками, які або прямо зазначені у відповідних статтях або впливають зі змісту диспозиції відповідних статей.
2. Суддя як спеціальний суб'єкт злочину, крім загальних ознак суб'єкта злочину, має характеризуватися й рядом додаткових ознак: наявність вищої юридичної освіти; проходження спеціальної підготовки та складання кваліфікаційного іспиту; відповідний стаж професійної діяльності, який залежить від юрисдикції суду; призначення або ж обрання

суддею; наділення особи повноваженнями здійснювати обов'язки судді на професійній основі та зайняття штатної суддівської посади в одному з судів України.

3. Запропоновано кваліфікувати відповідні злочини у разі, якщо суддя на момент їхнього вчинення обіймав відповідно посаду, а безпосередньо після вчинення – подав заяву про відставку або ж був звільнений за підставами, передбаченими ст. 126 Конституції України.
4. Суддя як спеціальний суб'єкт злочинів проти правосуддя може нести кримінальну відповідальність за діяння, передбачені статтями 371, 374, 375, 376-1 та 381 КК України.

РОЗДІЛ 2 КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ПРАВОСУДДЯ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ПРОФЕСІЙНИМИ СУДДЯМИ

2.1 Об'єкт злочинів проти правосуддя

Якщо звернутися до назви Розділу XVIII Кримінального Кодексу України, то логічно впливає, що **родовим об'єктом** усіх злочинів цього розділу є суспільні відносини у сфері здійснення правосуддя [1]. Водночас, у теорії кримінального права існує дискусійне питання щодо визначення родового об'єкта злочинів проти правосуддя з огляду на відсутність законодавчо регламентованого поняття «правосуддя». Відтак, для того щоб визначити поняття правосуддя, передусім слід звернутися до поглядів науковців кримінального права та до національного законодавства.

Так, за Конституцією України, правосуддя в Україні здійснюють виключно суди, а делегування функцій судів чи привласнення цих функцій іншими органами не допускаються [19]. Закон України «Про судоустрій та статус суддів» визначає правосуддя схожим чином, однак в ньому також згадується поняття «судочинство» [17]. Слід зауважити, що у процесуальних кодексах також використовується поняття «судочинство». Зокрема, його містять Цивільний процесуальний кодекс України і Кодекс адміністративного судочинства України, які «визначають завдання цивільного та адміністративного судочинства» [27; 28; 29, с.27]. Вважаємо, що саме поняття судочинства узагальнено можна визначити як діяльність суду із розгляду справ – тобто суто як процесуальний аспект.

У свою чергу, позиції науковців кримінального права, продемонстровані у таблиці нижче за своєю суттю кардинально різняться: деякі розглядають поняття з позиції прав людини, деякі – ототожнюють із судочинством та зазначають, що правосуддя може здійснюватися виключно судами, а дехто – використовує

поняття судочинства, однак розширює вказане визначення та включає у нього у нього діяльність й інших органів.

Таблиця 1. Визначення поняття правосуддя.

А.Ф. Закомлістов	«Правосуддя є публічним способом роздумів про право і неправу і пов'язане з оцінкою обставин, подій та фактів» ³ [30, с.494].
В.Г. Ярославцев	«Правосуддя у матеріальному сенсі – це реалізація законності, справедливості та милості правосуддя» [31, с.11].
В.І. Тютюгін	«Правосуддя – регламентована законом форма діяльності суду по розгляду і вирішенню цивільних, господарських, адміністративних, кримінальних справ, а також справ про адміністративні правопорушення» [32, с.7].
В.І. Тютюгін	«Правосуддя – не тільки специфічна діяльність суду з розгляду справ, а й діяльність органів та установ, які сприяють йому у цьому: органів дізнання, досудового слідства, прокуратури, установ, які виконують рішення суду, що набрали законної сили, а також діяльність окремих осіб, уповноважених законом на участь у судочинстві, – захисників, представників особи по наданню правової допомоги, судових експертів тощо» [32, с.7].
С.Є. Дідик	«Встановлений законодавством та поставлений під охорону нормами кримінального законодавства порядок у суспільстві, що забезпечує нормальну діяльність правосуддя, органів та осіб, що сприяють його належному здійсненню» [33, с.320].

Б.В. Малишев вказує на той факт, що «підходи до визначення поняття правосуддя, які ототожнюють останнє із судочинством видаються недостатніми попри їхнє поширення у літературі» [34, с.47]. Так, судочинство і правосуддя можна розмежовувати як зміст та форму. Зокрема, це слід робити саме з огляду на той факт, що рішення суду, прийняте під час здійснення судочинства, слід вважати неправосудним, якщо воно ухвалене всупереч принципам верховенства права та вимогам закону [35, с.21].

³ Тут і далі, якщо не зазначено інше, переклад належить авторці

Наприклад, у мотивувальній частині Рішення Конституційного Суду України від 30 січня 2003 р. № 3-рп/2003 у справі про розгляд судом окремих постанов слідчого і прокурора зазначено наступне: «Правосуддя за своєю суттю визнається таким лише за умови, що воно відповідає вимогам справедливості і забезпечує ефективне поновлення в правах» [36]. Отже, як зазначає Б.В. Малишев, «Конституційний Суд цілком слушно наголосив на двох моментах у розумінні правосуддя: змістовному або ціннісному (відповідність вимогам справедливості) та цільовому (поновлення в правах)» [34, с.48].

Якщо брати до уваги термін «*justice*», то «англійською мовою він визначається як юстиція, правосуддя, справедливість та обґрунтованість» [37, с.121; 38, с.578]. Відтак правосуддя і справедливість окреслено одним терміном. «Якщо припустити, що остаточною метою здійснення правосуддя є досягнення справедливості через прийняття судового рішення, то немає підстав вважати, що кожне судове рішення може вважатися таким, що відповідає цій меті» [35, с. 21]. З цього твердження логічно випливає, що правосуддя та судочинство не можуть бути тотожними поняттями, оскільки перше поняття включає у себе друге: саме здійснення **правосуддя** є остаточною **метою** органів судової влади, у той час, як **судочинство** є **засобом** досягнення такої мети. Схожу думку висловлює Б.В. Малишев, який зазначає, що «правосуддя у першому наближенні слід розглядати як судочинство, що відповідає вимогам справедливості і є інструментом досягнення справедливості при вирішенні судового спору, що виражається у належному захисті судом прав і свобод людини» [34, с. 50].

Щодо питання тлумачення правосуддя у вузькому та у ширшому значеннях у контексті діяльності органів, то тут варто погодитися з позицією щодо розширеного розуміння змісту правосуддя, а саме як

«діяльність не лише суду, а й також органів та установ, які сприяють йому у цьому: органів дізнання, досудового слідства, прокуратури, установ, які виконують рішення суду, що набрали законної сили, а також діяльність окремих осіб, уповноважених законом на участь у судочинстві, – захисників, представників особи по наданню правової допомоги, судових експертів тощо» [32, с. 7].

Відтак, правосуддя, з урахуванням визначення Б.В. Малишева, слід розуміти як судочинство, що відповідає вимогам верховенства права і є засобом досягнення справедливості при вирішенні судового спору, що виражається у належному захисті судом прав і свобод людини та здійснюється як судами, так і органами та установами, які сприяють судам у його здійсненні.

Якщо аналізувати **основні безпосередні об'єкти** злочинів, то В.І. Тютюгін та В.І. Борисов у складі авторського колективу поділяють думку, що злочини, передбачені Розділом XVIII КК України, за їх основними безпосередніми об'єктами слід поділити на кілька груп:

1. злочини, які посягають на конституційні принципи діяльності органів дізнання, досудового слідства, прокуратури та суду;
2. злочини, які посягають на життя, здоров'я, особисту безпеку, власність суддів, народних засідателів, присяжних та інших учасників судочинства;
3. злочини, які посягають на відносини, що забезпечують одержання достовірних доказів та істинних висновків у справі;
4. злочини, які посягають на відносини, що забезпечують своєчасне розкриття та присічення злочинних посягань;
5. злочини, які посягають на відносини, що забезпечують належне виконання рішень, вироків, ухвал, постанов суду і призначеного ним покарання [32, с. 7].

Завідомо незаконні затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою (ст. 371 КК України), порушення права на захист (ст. 374 КК України), постановлення суддею (судьями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови (ст. 375 КК України) та незаконне втручання в роботу автоматизованої системи документообігу суду (ст. 376-1 КК України), на думку авторів, слід відносити до злочинів, основним безпосереднім об'єктом є «конституційні принципи діяльності органів дізнання, досудового слідства, прокуратури та суду» [32, с.8]. Водночас, на нашу думку слід погодитися із наступними більш детальними визначеннями основних безпосередніх об'єктів аналізованих злочинів, які наводяться нижче.

Так, М.І. Хавронюк у співавторстві із А.М. Бойком визначають основний безпосередній об'єкт злочину, передбаченого ст. 371 КК України як «регламентовану законодавством діяльність суду та правоохоронних органів по реалізації мети та завдань правосуддя (у його широкому розумінні) у частині

забезпечення законного затримання, приводу, арешту або тримання під вартою» [39, с.1072]. Основний безпосередній об'єкт злочину, передбаченого ст. 374 КК України А.М. Бойко визначає як «конституційне право підозрюваного, обвинуваченого, підсудного на захист» [39, с.1077]. Основним безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого статтею 375 КК України, як зазначає М.І. Хавронюк, є справедливе правосуддя [40, с.437], а основним безпосереднім об'єктом злочину передбаченого ст. 376-1 КК України, слід вважати «суспільні відносини в сфері використання електронного документообігу при здійсненні правосуддя та в органах і установах системи правосуддя» [40, с.456]. Вважаємо, що ці визначення такими, що більш повно характеризують основні безпосередні об'єкти аналізованих злочинів.

Якщо аналізувати **додаткові об'єкти**, то передусім обов'язковим додатковим об'єктом злочину, передбаченого ст. 371 КК України, є «воля особи», а додатковим факультативним – «можуть виступати життя і здоров'я особи, інші блага» [39, с.1072]. Додатковим факультативним об'єктом злочину, передбаченого ст. 374 КК України, може виступати «свобода та недоторканність зазначених осіб, їх здоров'я, честь та гідність, майнові блага» [39, с.1077]. Додатковим факультативним об'єктом злочину, передбаченого ст. 375 КК України можуть виступати «честь та гідність особи, її здоров'я та недоторканність, майнові блага» [39, с.1078-1079].

Додатковим обов'язковим об'єктом у випадку ст. 376-1 КК України є

«власність на комп'ютерну інформацію, а також встановлений порядок зберігання та використання цієї інформації (тоді, коли йдеться про несанкціоновані дії з інформацією, що міститься в АСДОС), або ж нормальна робота АСДОС (в інших випадках). Таке визначення додаткового обов'язкового об'єкта виключає можливість і необхідність додаткової кваліфікації незаконного втручання в роботу АСДОС, відповідно, за статтями 361 і 362 КК України» [39, с.1081],

Додатковим факультативним об'єктом цього злочину можуть також виступати «життя чи здоров'я потерпілого, його свобода та недоторканність, право власності або інші права і свободи людини, а також законна професійна діяльність журналіста» [40, с. 437].

Зважаючи на вид злочинів, які досліджуються в роботі, «важливе значення для кримінально-правової характеристики об'єкта злочинів набуває характеристика його предмета та потерпілого, які виступають факультативною ознакою складу злочину та обов'язковою ознакою об'єкта злочинів проти правосуддя, що вчиняються суддями» [29, с.86]. Так, Є.В. Лащук слушно зазначає, що «предметом злочинного впливу є цінності (матеріальні чи нематеріальні), на які безпосередньо впливає злочинець» [41, с.59]. Тобто, фактично «винувата особа має на меті певним чином вплинути на предмет, завдаючи при цьому шкоди об'єкту злочину: наприклад, вчиняючи крадіжку, злочинець діє з метою заволодіти певним майном» [41, с.59].

Якщо аналізувати предмети відповідних злочинів проти правосуддя, які вчиняються суддею, то передусім слід зазначити, що предметом ст. 375 КК України слід вважати вирок, рішення, ухвалу або постанову. Більш того, О.О. Дудоров та Л.М. Палюх звертають увагу на те, що предметом відповідного злочину можуть бути будь-які судові акти, незважаючи на те «яка судова інстанція їх постановила; яка галузева належність розглянутої справи та яким складом суду було постановлено судовий акт» [42, с.283]. На це також вказує й П.П. Андрушко, який зазначає, що предметом злочину, передбаченого ст. 375 КК України, «можуть бути судові рішення слідчих суддів, суддів судів першої, апеляційної та касаційної інстанцій будь-якої судової юрисдикції, а також судові рішення ВСУ, якщо вони визнані незаконними з підстав і в порядку, визначеними ст. 459 КПК України» [43, с.39]. Вищезазначене підтверджується й постановою Судової палати ВСУ у кримінальних справах від 18 червня 2015 року № 5-56кс15 [44]. Так, Палата визначила, що «предметом такого злочину може бути рішення як суду першої інстанції, так і суду апеляційної чи касаційної інстанції; постановлене колегіально або ж одноособово; рішення суду кримінальної, цивільної, адміністративної або ж господарської галузевої приналежності» [44].

У минулому точилися дискусії щодо того, чи може бути судове рішення, яке не було скасоване або змінене судом вищої інстанції предметом злочину,

передбаченого ст. 375 КК України. Зокрема, Р.А. Волинець зазначає, що «існують три підходи до його вирішення: предметом злочину можуть бути тільки рішення, скасовані або змінені судами вищої інстанції; предметом можуть бути як змінені чи скасовані рішення, так і остаточні; відповідальність має наставати незалежно від цього факту» [45, с.281]. Сам науковець схилився до підходу, за яким для визнання наявності складу злочину, передбаченого ст. 375 КК України, не вимагається, щоб судові рішення, у постановленні якого підозрюється або обвинувачується суддя, було змінене або скасоване [45, с.281].

Аналізуючи судову практику у контексті цього аспекту, слід звернути увагу на вирок Київського районного суду м. Одеси від 15 травня 2017 року №520/8135/15-к [46]. Так, особу було визнано невинуватою у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 375 КК України, і виправдано у зв'язку з відсутністю в його діях складу вказаного злочину [46]. Суд зазначив, що скасування судом вищого рівня рішення суду нижчої інстанції може розцінюватися як незаконність такого рішення суду нижчої інстанції. А коли суд вищого рівня встановлює неповноту судового розгляду та/або невідповідність висновків суду фактичним обставинам кримінального провадження, таке рішення суду першої інстанції може розцінюватися як необґрунтоване. З огляду на це, було встановлено, що

ототожнення поняття «неправосудність» із поняттям «незаконність» та/або «необґрунтованість» на думку Пленуму ВСУ призведе до того, що всі судові рішення, які були скасовані судами апеляційної чи касаційної інстанцій, у тому числі рішення, у яких суд помилково чи передчасно, однак за відсутності грубої недбалості чи злочинного наміру, дійшов певних висновків і які вплинули на ухвалення ним рішення, повинні визнаватися неправосудними. Проте зазначене суперечить конституційно-правовим засадам існування правосуддя в цілому [46].

Думка, що не слід ототожнювати поняття незаконності та необґрунтованості з неправосудністю, наводилася також і у вироках судів нижчої інстанції. Так, слід звернути увагу на вирок Онуфріївського районного суду Кіровоградської області № 399/383/15-к від 02.05.2018, яким суддю було визнано невинуватою у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 375 КК України, і виправдано у зв'язку з відсутністю в її діях складу, вказаного злочину [47]. Суд

дійшов висновку, що поняття «неправосудне» судове рішення на законодавчому рівні не визначено та зазначив, що постанову судді у справі про адміністративне правопорушення, не можна називати неправосудною, оскільки орган досудового розслідування не обґрунтував мотивів винесення такої постанови [47].

Подібні вироки стали певним каталізатором процесу визнання 11 червня 2020 року Конституційним Судом України аналізованої статті неконституційною саме з огляду на те, що «неправосудність» – це та ознака судового рішення, яка викликала найбільше сумнівів та запитань [48]. Так, хоч «термін «неправосудність» і вживався у низці нормативно-правових актів України, рішеннях Конституційного Суду України та постановах Пленуму ВСУ, жоден із цих правових актів не розкривав зміст зазначеного поняття» [49, с.226].

Спробу визначити зміст поняття «неправосудності» робили й до 2020 року: М.І. Хавронюк звертає увагу на те, що до Конституційного Суду вже направлялося конституційне звернення щодо офіційного тлумачення терміну «неправосудне», який міститься в положеннях ст. 375 КК України у взаємозв'язку з положеннями ч. 5 ст. 124 Конституції України [50, с.87; 51]. Як вбачається зі звернення, заявниці О.М. Черних та Г.Ю. Корольова, у зв'язку з відсутністю визначення поняття «неправосудність» просили Конституційний Суд розтлумачити зміст відповідного поняття та просили пояснити й, зокрема, різницю між «неправосудним», «незаконним» та «необґрунтованим» рішенням [52]. Утім, відповідне конституційне звернення заявникам було повернене з огляду на невідповідність вимогам Закону України «Про Конституційний Суд України» [51].

М.І. Хавронюк зазначає, що насправді «спільним для усіх процесуальних кодексів знаменником для розуміння «неправосудності» судових рішень є вимога, згідно з якою судові рішення повинні бути законним та обґрунтованим» [53]. Він також вказує на те, що у чотирьох процесуальних кодексах містяться приблизно однакові визначення законності та обґрунтованості і якщо підсумувати викладене, то на основі відповідних процесуальних кодексів можна виокремити такі ознаки «законності» та «обґрунтованості» рішення:

- 1) законним визнається рішення:
 - ухвалене компетентним судом;
 - згідно з нормами матеріального права;
 - з дотриманням вимог процесуального права.
- 2) обґрунтованим визнається рішення:
 - ухвалене судом на підставі повно і всебічно з'ясованих обставин;
 - підтверджене доказами, дослідженими під час судового розгляду;
 - з наданням оцінки всім аргументам учасників справи [53].

Крім того, у своїх пізніших працях автор також зазначає про ще один критерій визначення неправосудності судового рішення – останнє має бути таким, що «не ґрунтується на засадах верховенства права» [40, с.439]. І з цим не можна не погодитися, адже, попри можливе дотримання критеріїв законності та обґрунтованості, рішення не завжди є таким, що ґрунтується на основоположних принципах верховенства права.

З моменту визнання аналізованої вище статті КК України такою, що не відповідає положенням Конституції України, Конституційний Суд України дав законодавцю можливість привести вказане положення у відповідність до принципу правової визначеності та передбачив, що положення втратить чинність лише через шість місяців з дня ухвалення Конституційним Судом України рішення [48]. Тоді ж були зареєстровані чотири законопроекти про внесення змін до статті 375 КК України – №3500, №3500-1, №3500-2, №3500-3 [54; 55; 56; 57]. Ми проаналізували вказані проекти законів на основі запропонованих М.І. Хавронюком критеріїв для визначення поняття неправосудності рішення та виклали у таблиці нижче.

Таблиця 2. Пропоновані зміни.

Пропоновані зміни				
	№3500	№3500-1	№3500-2	№3500-3
Виключити статтю	–	–	+	–
Передбачити критерій законності	+	+–	–	+
Передбачити критерій необґрунтованості	+	–	–	+

Передбачити критерій ґрунтування на засадах верховенства права	–	–	–	–
---	---	---	---	---

Так, з аналізу випливає, що жоден із законопроектів повною мірою не враховує необхідних критеріїв, оскільки, навіть попри спробу двох проектів визначити принаймні законність та обґрунтованість, обидва законопроекти надають вкрай неоднозначне розуміння цих понять. Зокрема, у проекті №3500 йдеться про упереджене, а не неправосудне рішення, «в якому завідомо неправильно застосовано норму матеріального права, або яке постановлено з грубим порушенням норм процесуального права, або в якому завідомо є невідповідність висновків суду фактичним обставинам справи» [54]. У свою чергу, у законопроекті №3500-3 вимоги законності та обґрунтованості згадуються лише у назві пропонованої статті [57]. Законопроект №3500-1 пропонує лишити поняття неправосудності у назві статті, проте передбачає лише критерій законності і, крім цього, містить лише згадки саме про процесуальні вимоги законодавства [55]. З урахуванням відсутності згадки про принцип верховенства права, із чотирьох проаналізованих законопроектів найбільше нам імпонує саме №3500, який не просто надає визначення поняттям незаконності та необґрунтованості, що може у подальшому знову стати причиною для неоднозначного тлумачення, а одразу викладає зміст цих критеріїв як «якому завідомо неправильно застосовано норму матеріального права, або яке постановлено з грубим порушенням норм процесуального права, або в якому завідомо є невідповідність висновків суду фактичним обставинам справи» [54].

Відтак, з урахуванням законопроекту №3500 та розроблених М.І. Хавронюком критеріїв, ми пропонуємо викласти диспозицію частини 1 статті 375 КК України у наступній редакції:

«Стаття 375. Умисне постановлення суддею (суддями) неправосудного судового рішення (вироку, ухвали або постанови).

Умисне постановлення суддею (суддями) неправосудного судового рішення (вироку, ухвали або постанови), яке не відповідає принципу верховенства права та в якому при цьому або

умисно неправильно застосовано норму матеріального права, або яке умисно постановлено з грубим порушенням норм процесуального права, або в якому є невідповідність висновків суду фактичним обставинам справи.

При цьому під принципом верховенства права слід розуміти саме затверджене Венеційською Комісією тлумачення змісту поняття верховенства права, схвалене нею на 106-му пленарному засіданні (11-12 березня 2016) [58].

Якщо розглядати злочин, передбачений ст. 371 КК України як такий, суб'єктом якого слід вважати суддю, то під предметом відповідного злочину також можна розуміти відповідне судове рішення. Водночас, таке судове рішення буде спеціальним – це може бути лише ухвала про дозвіл на затримання або затримання з метою приводу або ухвала про застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту або тримання під вартою.

Аналізуючи предмет злочину, передбаченого ст. 376-1 КК України, то ним слід вважати ту інформацію, що вноситься до автоматизованої системи документообігу суду. Для детального розуміння предмета відповідного злочину передусім слід визначити зміст поняття автоматизована система документообігу суду та єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система. Для цього нам варто звернутися до Положення про автоматизовану систему документообігу суду, що затверджене Рішенням Ради суддів України 26.11.2010 року [59] та до Проекту Положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему [60]. Так, зміст понять АСДС та ЄСІТС визначається у п. 1 ст. 1 розділу II Положення [59].

Фактично, АСДС можна розуміти як механізм, за допомогою якого користувачі АСДС, серед яких Положення виділяє суддю, помічника судді, працівника апарату суду, технічного адміністратора (на підставі наказу керівника апарату, керівника органу системи правосуддя), члена або працівника органу системи правосуддя (на підставі наказу відповідного органу), особу, що використовує електронний кабінет, можуть виконувати низку певних дій, визначених Положенням. Так, передусім це дії, що пов'язані із реєстрацією вхідної та вихідної кореспонденції суду, внутрішньої документації, судових

справ та матеріалів судового провадження та розподілом судових справ між суддями [61].

Саме автоматизований розподіл справ у 2010 став нововведенням у зв'язку із затвердженням у 2009 році вищезгаданого Положення про автоматизовану систему документообігу суду та прийняттям Закону України «Про судоустрій та статус суддів» від 07.07.2010 року №2453-VI, яким це Положення поширив на суди усіх юрисдикцій [62]. Так, за словами члена Громадської ради доброчесності при Вищій кваліфікаційній комісії суддів України В.М. Титича, «впровадження системи автоматичного розподілу судових справ було ідеєю західних партнерів України для того, щоб зменшити рівень корупційних ризиків під час ручного розподілу судових справ, що діяв до 2010 року» [63].

Так, Положення передбачає, що «розподіл судових справ за допомогою модуля автоматизованого розподілу в судах загальної юрисдикції між суддями з урахуванням спеціалізації та рівномірного навантаження для кожного судді, за принципом випадковості та в хронологічному порядку надходження судових справ» [60]. Такий механізм дійсно здатний сприяти запобіганню різноманітним проявам корупції при розподілі справ у судах. Водночас, «у зв'язку з тим, що інформацію до АСДС вносять саме працівники суду, така система є лише частково незалежною від людського фактору» [61].

ЄСІТС, у свою чергу, слід розуміти як ширший механізм електронного судочинства, який включає у себе функції АСДС та інших підсистем. Так, у зв'язку з тим, що ЄСІТС усе ще не запроваджена у повному обсязі, стаття 376-1 КК України передбачає, що зміни до її назви будуть внесені з дня початку функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. Наразі ж впровадження ЄСІТС здійснюється поетапно, а законопроект, яким передбачається забезпечення такого впровадження був прийнятий у першому читанні [64].

З урахуванням змісту вищевказаних систем, предметом злочину, передбаченого ст. 376-1 КК України слід вважати: «неправдиві відомості, які вносяться до ЄСІТС та інших АС; відомості, які підлягають своєчасному

внесенню до ЄСІТС та інших АС; інформація, що міститься в ЄСІТС та інших АС; ЄСІТС та інші АС в цілому» [40, с.455]. При цьому для того, щоб детальніше аналізувати предмет злочину, слід визначити яку саме інформацію або ж відомості можна вносити до ЄСІТС та інші АС та які відомості слід вважати неправдивими.

Так, згідно зі ст. 1 Закону України «Про інформацію», «інформацією є будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [65]. Закон України «Про телекомунікації» у ст. 1 визначає інформацію як «відомості, подані у вигляді сигналів, знаків, звуків, рухомих або нерухомих зображень чи в інший спосіб» [66]. Під відомостями ж зазвичай розуміють певні факти, дані про кого-небудь, про що-небудь [66]. В.О. Навроцький вказує, що інформація, яка міститься в ЄСІТС та інших АС, то має характеризуватися низкою ознак:

1. формою – бути цифровою (електронною чи як її ще називають – комп'ютерною), тобто такою, яка може зберігатися, оброблятися в комп'ютерах та їх мережах. Така інформація шифрується за допомогою так званих «двійкових кодів» або в інший спосіб і недоступна безпосередньому сприйняттю людиною. Проте, периферійні пристрої – монітори, принтери здатні перетворювати таку інформацію у форму тексту, зображень, які можуть сприйматися та відтворюватися користувачем;
2. місцем перебування – зафіксована у пристроях (комп'ютерах), що відносяться до ЄСІТС чи інших судових АС або ж перебуває на носіях інформації (диски, флеш-пам'ять, інші накопичувачі інформації), які використовуються з програмно-апаратними комплексами таких АС;
3. змістом – відображає дані, які служать реалізації завдань та цілей відповідних АС. Тобто є інформацією про судочинство чи управління судовою діяльністю. Ця інформація створена та введена до ЄСІТС чи інших АС на законних підставах та у встановленому порядку;
4. часом створення (наявності) – інформація на момент вчинення відповідного діяння вже повинна бути створена та перебувати у відповідній АС, бути вже введеною до неї [40, с.457-458].

Відтак, підсумовуючи, предметом злочину за ст. 376-1 КК України є відомості (дані) в електронній формі, що на момент вчинення злочину були внесені до ЄСІТС та інших АС, зафіксовані на комп'ютерах, які відносяться до вищезазначених систем, та стосуються судочинства або управління судовою діяльністю.

Якщо предметом злочину є неправдиві відомості, які вносяться до ЄСІТС та інших АС, то, у свою чергу, В.О. Навроцький передбачає, що, крім згаданих вище характеристик, «такі відомості мають бути неправдивими та до вчинення посягання не перебувати в ЄСІТС чи інших АС, а лише вводиться до систем, при чому неправдивими слід вважати такі, відомості що повністю або частково не відповідають дійсності, неправильно, спотворено її відтворюють» [40, с.458]. Важливо, що «дрібна неправдивість відомостей, яка не впливає на вирішення завдань, які стоять перед ЄСІТС та іншими АС, може послужити підставою для визнання посягання відповідно до ч. 2 ст. 11 КК України малозначним» [40, с.458].

Наостанок, відомості, які підлягають своєчасному внесенню до ЄСІТС та інших АС, це передусім відомості, щодо яких, крім вищевказаних ознак, також відноситься встановлений в законі чи іншому нормативно-правовому акті строк внесення до ЄСІТС чи іншої АС [40, с.458].

Що стосується потерпілого від злочину, то обов'язковою ознакою він виступатиме лише у складі злочину, передбаченого ст. 374 КК України. Диспозиція статті визначає коло потерпілих як «підозрюваний та обвинувачений (підсудний)» [1]. Відповідно до ч. 1 ст. 42 КПК України підозрюваним визнається особа, яка «затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, або особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень» [22]. Обвинуваченим (підсудним) є особа, обвинувальний акт щодо якої переданий до суду у порядку, передбаченому статтею 291 КПК України [22].

2.2 Об'єктивна сторона злочинів проти правосуддя

З урахуванням характеристик об'єктів складів злочинів аналізованих статей, слід перейти до аналізу ознак об'єктивної сторони складів цих злочинів.

Передусім слід зазначити, що ми аналізуватимемо як обов'язкові ознаки об'єктивної сторони кожного злочину – діяння, наслідок, причинно-наслідковий зв'язок, так і факультативні – спосіб, місце, час, знаряддя, засоби, обстановка (ситуація).

Передусім об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 374 КК України, характеризується діянням, яке згідно з диспозицією ч. 1 ст. 374 КК України може виражатися в одній з наступних форм: «а) недопущення захисника; б) ненадання своєчасно захисника; в) інше грубе порушення права на захист» [39, с.1077]. Захисником у розумінні цього положення слід вважати особу, визначену у ч. 1 ст. 45 КПК України [22].

Загалом положення КПК України не передбачають таких повноважень як «допущення» або «надання» захисника будь-кого із суб'єктів, які можуть вчиняти цей злочин. Відтак, якщо аналізувати таку форму діяння, як недопущення захисника, то, на думку авторів навчального посібника «Злочини проти правосуддя», «недопущення захисника полягає у створенні винним перешкод, які унеможливають потерпілій особі здійснювати захист своїх прав і законних інтересів при провадженні у кримінальній справі за допомогою захисника» [32, с.25].

Право на захист регламентоване статтею 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та закріплене у підпункті «с» пункту 3 статті 6 Конвенції [67]. Так, попри те, що за загальним правилом дія статті розповсюджується на період після початку розгляду справи в суді, положення Конвенції також можуть бути застосовними й на етапі досудового розслідування. Зокрема, у справі “*Imbrioscia v. Switzerland*” Європейський суд з прав людини у п. 36 зазначив, що попри те, що основною метою статті 6 є забезпечення справедливого судового розгляду, це не означає, що стаття не може застосовуватися на стадії досудового розслідування⁴ [68, с.9]. Вказане підтверджується й пізнішими рішеннями ЄСПЛ. Так, наприклад, у справі «Лучанінова проти України», Суд зазначив, що «для здійснення обвинуваченим

⁴ тут і далі, якщо не зазначено інше, переклад мій

свого права на захист йому зазвичай повинно бути забезпечено можливість отримати ефективну допомогу захисника з самого початку провадження» [69].

Власне, стаття 374 КК України не є нормою, що міститься суто в українському законодавстві. Аналіз міжнародного досвіду, наведений у **Додатку 1**, демонструє, що подібна кримінально-правова норма міститься й у законодавстві Польщі, Іспанії та Бельгії. При цьому суб'єктом злочину, передбаченого ст. 537 КК Іспанії визнається саме посадова особа як спеціальний суб'єкт.

У національному законодавстві право підозрюваного, та обвинуваченого на захист регламентоване ст. 63 Конституції України, яка передбачає, що

підозрюваний, обвинувачений чи підсудний має право на захист, а також передбачається положеннями КПК України. Зокрема, у ст. 20 КПК України, закріплено право підозрюваного, обвинуваченого, виправданого, засудженого на захист, яке “полягає у наданні йому можливості надати усні або письмові пояснення з приводу підозри чи обвинувачення; право збирати і подавати докази; брати особисту участь у кримінальному провадженні; користуватись правовою допомогою захисника; реалізовувати інші процесуальні права, передбачені КПК [19].

У свою чергу, у ч. 1 ст. 48 КПК України передбачено право підозрюваного, обвинуваченого, їхніх законних представників а також інших осіб за проханням чи згодою підозрюваного, обвинуваченого, у будь-який момент залучити захисника до участі у кримінальному провадженні [22]. КПК України у ч. 2 ст. 52 також визначає й випадки, за яких участь захисника у провадженні є обов'язковою [22].

Відтак, залучення захисника можливе як за запрошенням підозрюваним, обвинуваченим, їх законним представником, а також іншими особами за проханням чи згодою підозрюваного, обвинуваченого з укладенням договору (ст. 51 КПК України), так і за призначенням слідчим, прокурором, слідчим суддею чи судом (ст. 49, 53 КПК України) у передбачених ст. 49, 53 КПК України випадках [22]. Якщо аналізувати першу опцію можливості залучення захисника, то у цьому випадку обов'язком слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду є допомога у зв'язку із захисником або особами, які можуть його запросити та утримання від рекомендацій залучення конкретного захисника (ч. 1 ст. 48 КПК

України) [22]. Така допомога має полягати, зокрема, у можливості використати засоби зв'язку для запрошення захисника (ч. 1 ст. 48 КПК України) [22].

Виходячи зі змісту проаналізованих положень КПК України, можна зробити висновок, що незаконні дії судді (як слідчого судді, так і професійного судді одноособово або у складі колегії суддів) як суб'єкта злочину можуть полягати у наступному:

1. Відмова у задоволенні клопотання про залучення захисника підозрюваного чи обвинуваченого у випадках, коли участь захисника у провадженні є обов'язковою.
2. Непостановлення ухвали про доручення відповідному органу (установі), уповноваженому законом на надання безоплатної правової допомоги, призначити адвоката для здійснення захисту за призначенням та забезпечити його прибуття у зазначені у постанові (ухвалі) час і місце для участі у кримінальному провадженні [70, с.171].

Щодо ненадання своєчасно захисника, то це діяння передусім полягає у порушенні особою строків надання особі захисника. Такі строки встановлені як ст. 29 Конституції України, яка визначає, що «кожному заарештованому чи затриманому має бути...надано можливість з моменту затримання захищати себе особисто та користуватися правничою допомогою захисника» [19], так і нормами кримінально-процесуального законодавства. Наприклад, КПК України встановлює такі часові згадки щодо надання захисника, як «на першу вимогу до першого допиту» – п. 3 ч. 3 ст. 42 КПК України, ч. 5 ст. 46 КПК України; «у будь-який момент» – ч. 1 ст. 48 КПК України або «негайно» – ч. 3 ст. 49 КПК України [22].

На думку авторів навчального посібника «Злочини проти правосуддя», інше грубе порушення права на захист може полягати у «вчиненні будь-яких діянь, спрямованих на самого потерпілого від злочину чи його захисника, змістом яких є перешкоджання здійсненню особою права на захист» [32, с.26]. Таким діянням, наприклад, може бути «вплив на потерпілого з метою відмови останнього від захисника» [39, с.1078].

Пунктом 4 частини 2 статті 412 КПК України передбачена можливість скасування судового рішення у тому разі, якщо судове провадження було здійснено за відсутності захисника, коли його участь є обов'язковою, і,

відповідно, п. 1 ч. 1 ст. 415 КПК України у такому разі передбачає скасування судом апеляційної інстанції вироку чи ухвали суду і призначення нового розгляду у суді першої інстанції [22]. Загалом у Єдиному державному реєстрі судових рішень міститься 892 ухвали, якими відсутність захисника, коли його участь є обов'язковою, була визнана істотним порушенням, а відповідне судове рішення було скасовано. Проте навіть попри випадки, коли відповідне діяння, наслідком якого було здійснення судового провадження за відсутності обов'язкового захисника, перебувало у прямому причинно-наслідковому зв'язку із діяннями судді, у ЄДРСР відсутні вирoki за злочини, передбачені ст. 374 КК України, суб'єктами яких були б судді.

Описана вище ситуація передусім пов'язана із тим, що Закон України «Про судоустрій і статус суддів» визначає порушення суддею права обвинуваченого на захист як дисциплінарний проступок, який тягне за собою дисциплінарну відповідальність судді в порядку дисциплінарного провадження, у свою чергу як КК України визначає порушення права на захист як злочин, що тягне за собою кримінальну відповідальність судді у порядку кримінального провадження. Відсутність законодавчо встановленої різниці між об'єктивною стороною відповідного злочину та обов'язками щодо забезпечення права особи на захист, покладених на суддю у зв'язку із здійсненням правосуддя, фактично призводить до того, що на практиці стаття 374 КК України не працює, а відповідні дії суддів щодо порушення права на захист кваліфікують як дисциплінарні проступки.

Кваліфікуючими ознаками злочину, передбаченого ч. 2 ст. 374 КК, у свою чергу, є: «1) дії, які призвели до засудження невинної у вчиненні злочину особи; 2) дії, вчинені за попередньою змовою групою осіб; 3) дії, що спричинили інші тяжкі наслідки» [39, с.1078]. Так, для кваліфікації, «засудження невинної у вчиненні злочину особи у розумінні ч. 2 ст. 374 КК України має перебувати у причинно-наслідковому зв'язку хоча б з одним із альтернативних діянь, передбачених ч. 1 вказаної статті» [32, с.27]. У свою чергу, тяжкі наслідки – оціночне поняття, яке тлумачиться судом у кожному окремому випадку щодо конкретного злочину.

Якщо аналізувати злочин, передбачений ст. 375 КК України, то слід зазначити, що аналіз законодавчого регулювання відповідного діяння в інших державах, наведений у **Додатку 2**, свідчить про те, що подібна норма міститься принаймні у 6 країнах: у деяких КК використовується поняття «незаконний», деякі визначають діяння як «свідоме порушення або спотворення закону» або ж як «перешкоджання здійсненню правосуддя на користь або на шкоду відповідної особи»

Злочин, передбачений ч. 1 ст. 375 КК України є злочином з формальним складом. Так, «об'єктивна сторона злочину, передбаченого статтею 375 КК України, полягає у постановленні суддею завідомо неправосудного судового рішення» [40, с.444]. Вона також «полягає в різних видах перешкоджання чи протидії нормальній діяльності органів чи установ, які здійснюють правосуддя, або діяльності уповноважених законом осіб, які сприяють здійсненню судочинства» [32, с.11]. Тобто, фактично, діяння, як обов'язкова ознака об'єктивної сторони злочину, у даному випадку передбачає саме вищевказані дії.

При цьому важливо враховувати, що постановлення судового рішення має декілька етапів. Так,

поняттям постановлення судового рішення охоплюються його складання, підписання та/або проголошення і доведення його змісту до відома учасників процесу. В одних випадках суб'єкт цього злочину може власноруч скласти, підписати неправосудне судове рішення та проголосити його, в других – підписати і проголосити складене іншими особами неправосудне судове рішення, в третій – лише проголосити складене та підписане іншими особами неправосудне судове рішення або ж проголосити судове рішення, яке взагалі не складалось [40, с.444].

На важливість чіткого визначення етапів постановлення судового рішення звертають увагу й О.П. Слободяник та Р.Ю. Кравець [71]. Зокрема, в результаті аналізу норм процесуального законодавства вони виокремлюють такі етапи постановлення завідомо неправосудного рішення, як його безпосереднє ухвалення, оформлення такого рішення, підпис рішення суддею, проголошення прилюдно судового рішення, а у випадках, окремо передбачених законодавством, вступної та резолютивної частини [71]. Важливо також, що

«умисел має бути сформований щодо кожного з цих етапів, і суддя, відповідно, на кожному із зазначених етапів із них повинен вчиняти дії, спрямовані на порушення закону, а відсутність умислу хоча б на одному з етапів постановлення судового рішення виключає понесення ним кримінальної відповідальності» [71].

Наприклад, О.О. Дудоров та Л.М. Палюх вказують на ухвалу від 20 листопада 2014 року у справі № 5-24кс14 та постанову від 18 червня 2015 року у справі № 5-56кс15, винесені Судовою палатою у кримінальних справах ВСУ [42, с.307; 44; 72]. В обох справах Палата зазначила, що «об'єктивна сторона злочину, передбаченого статтею 375 КК України, полягає лише в активній поведінці особи – дії». Тому вказане посягання є злочином із формальним складом, оскільки «вичерпується фактом постановлення неправосудного судового акту і припускає: а) складання відповідного процесуального документа; б) підписання його суддею; в) проголошення судового акту (доведення його змісту до відома учасників процесу)» [42, с.307; 44; 72].

Так, В. І. Тютюгін, О. В. Капліна, І. А. Тітко також звертають увагу на той факт, що «буквальне тлумачення диспозиції ст. 375 КК дає можливість дійти висновку, що відповідальність настає саме при вчиненні процесуальної дії – постановленні неправосудного вироку (або іншого рішення суду)» [73, с.46]. Та водночас науковці зазначають, що «постановлення не слід тлумачити занадто буквально, оскільки рішення суду є результатом попередньої діяльності з дотриманням встановленої законом процесуальної форми» [73, с.46].

У свою чергу, злочин, передбачений ч. 2 ст. 375 КК України визнається злочином з матеріальним складом, оскільки він передбачає настання певних наслідків як кваліфікуючу ознаку складу злочину. Фактично у такому випадку злочин вважається закінченим лише «у разі настання таких наслідків, які передбачені диспозицією відповідної статті (частини статті) КК України» [32, с.13]. Так, у ч. 2 ст. 375 КК України передбачені тяжкі наслідки. При цьому Н.Д. Квасневська наголошує, що «суд встановлює тяжкість наслідків у кожному конкретному випадку, тому законодавчо закріпити перелік усіх тяжких

наслідків, які є результатом постановлення неправосудного акту судової влади є неможливим і недоцільним» [74, с.9].

Зокрема, М.А. Погорецький зазначає, що «до тяжких наслідків належать «незаконне ув'язнення, смерть, каліцтво тощо» [49, с.230]. Аналіз судової практики свідчить про те, що серед тяжких наслідків дійсно варто виокремити певний перелік, оскільки такими наслідками визнавались як «неправомірне визнання права власності на майно територіальної громади» [75], так і «незаконного звільнення засудженої за вчинення тяжких злочинів особи з місця позбавлення волі» [76], або ж «підриву авторитету та престижу органів судової влади України та збитки держави» [77]. Так, увагу привернув також вирок, у якому зазначалося, що майнова шкода, спричинена постановленням завідомо неправосудного рішення, яка вважалася тяжким наслідком, була усунута шляхом скасування таких рішень, а відтак кваліфікуюча ознака у вигляді тяжких наслідків не знайшла свого підтвердження [78]. Так, вищенаведені приклади дійсно свідчать про недоцільність створення переліку тяжких наслідків.

Аналізуючи спосіб вчинення відповідного злочину, слід погодитися із думкою Н.Д. Квасневської щодо того, що «спосіб є обов'язковою ознакою аналізованого складу злочину» [74, с.9]. Авторка зазначає, що з огляду на той факт, що «якщо суддя бажає постановити неправосудне рішення, він обов'язково порушить норми процесуального закону чи матеріальні норми» [74, с.9]. Відповідно вищевказане свідчить про те, що «виконати дії, що утворюють об'єктивну сторону складу злочину, передбаченого ст. 375 КК України, можливо лише шляхом порушення норм матеріального чи (і) процесуального права» [74, с.9]. Власне, це ж можна й вважати способом вчинення злочину, передбаченого ст. 374 КК України.

Так, Н.Д. Квасневська також вказує на важливість часу вчинення злочину, передбаченого ст. 375 КК України, яким є «часовий період, протягом якого відбувається постановлення неправосудного акту судової влади, що полягає у виконанні послідовних дій: складання тексту, підпис суддею (суддями); публічне проголошення іменем України» [74, с.12].

Аналізуючи об'єктивну сторону злочину, передбаченого ст. 376-1 КК України, слід зазначити, що зі змісту статті випливає, що злочин може бути вчинений шляхом наступних діянь:

1. Умисне внесення неправдивих відомостей;
 2. Несвоєчасне внесення відомостей до автоматизованої системи документообігу суду;
 3. Несанкціоновані дії з інформацією, що міститься в автоматизованій системі документообігу суду;
 4. Інше втручання в роботу автоматизованої системи документообігу суду.
- Умисне внесення неправдивих відомостей до ЄСІТС та інших АС може бути вчинене наступними способами: зокрема,

“шляхом роботи за клавіатурою комп'ютера чи з використанням носіїв, на яких записана інформація безпосередньо в суді або органі чи установі системи правосуддя; віддаленого доступу через інші комп'ютери з використанням телекомунікаційних провідних чи безпроводних мереж; через введення в оману працівника, уповноваженого на внесення відомостей до ЄСІТС чи інших АС – надання йому для внесення неправдивих відомостей; надання згоди на внесення інформації (давання вказівок підлеглим усно, накладення резолюцій, письмові розпорядження) при усвідомленні її неправдивості” [40, с.458].

Злочин, передбачений ч. 1 ст. 376-1 КК України, що полягає в умисному внесенні неправдивих відомостей, «є закінченим з моменту внесення такої інформації» [40, с.459]. В.О. Навроцький зазначає, що «подальше коригування інформації (зміна інформації, яка вже введена до системи, її виправлення, приведення до стану «правдивості») має оцінюватися як дієве каяття» [40, с.459].

Аналіз судової практики демонструє, що у ЄДРСР за аналізованою статтею наявний лише 1 вирок щодо судді. Так, вирок стосується голови Глухівського міськрайонного суду Сумської області, яка у співучасті та за пособництва іншої особи з метою одержання неправомірної вигоди мала призначити обвинуваченим за ч. 2 ст. 15, ч. 2 ст. 201 КК України (замах на контрабанду) особам покарання у виді позбавленням волі, але зі звільненням від його відбування з випробуванням на підставі ст.75 КК України, а також винесення рішення про повернення вилученого у них товару [79].

Суддя, за даними з ЄДРСР, примусила спеціаліста з інформаційних технологій внести до табеля програми «Документообіг загальних судів» обмеження для розподілу справ на суддю, на якого, за її розрахунком, ймовірніше всього могла розподілитись програмою кримінальна справа. Після цього суддя примусила керівника апарату суду провести автоматичний розподіл відповідної кримінальної справи, внаслідок чого справа потрапила у її провадження, а потім примусила спеціаліста з інформаційних технологій зняти попередні обмеження щодо розподілу справ. Такі дії є прикладом умисного внесення неправдивих відомостей [79]. Примітно, що вказаний вирок так і не набрав законної сили, наразі справа перебуває на розгляді вже в іншому суді [80], а суддя була звільнена у зв'язку із поданням заяви про відставку [81].

Щодо несвоєчасного внесення відомостей до ЄСІТС та інших АС, то несвоєчасним є «внесення правдивих відомостей до визначеного строку або після граничного спливу, встановленого для введення інформації до відповідних АС» [40, с.459]. Так, наприклад, ч. 2 ст. 35 КПК України передбачено, що «процесуальні документи...в порядку їх надходження підлягають обов'язковій реєстрації в автоматизованій системі документообігу суду, яка здійснюється працівниками апарату відповідного суду в день надходження таких матеріалів» [22]. Подібне передбачає ч. 2 ст. 18 КАС України, яка визначає, що «позовні та інші заяви, скарги та інші визначені законом процесуальні документи...в порядку їх надходження підлягають обов'язковій реєстрації в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі в день надходження документів» [28].

При цьому в ЄСІТС та інші АС в обов'язковому порядку також вносяться: «дата надходження документа, інформація про предмет спору та сторони у справі, прізвище працівника апарату суду, який здійснив реєстрацію, інформація про рух судових документів, дані про суддю, який розглядав справу, тощо» [39, с.1081]. У свою чергу, згідно з ч. 2 ст. 31 КАС України та ч. 3 ст. 35 КПК України, під час реєстрації процесуальних документів здійснюється також й визначення судді або доповідача колегії суддів для розгляду справи [22; 28].

Щодо несанкціонованих дій, то В. О. Навроцький зазначає, що несанкціоновані дії з інформацією, яка міститься в ЄСІТС та інших АС характеризуються двома ознаками:

- 1) яка стосується змісту вчинюваних дій – вони полягають в операціях щодо інформації (зміна, знищення, пересилання, надання доступу до такої інформації неправомочним особам тощо);
- 2) яка характеризує форму дії як несанкціонованої, вчиненої неправомірно і без належного дозволу” (дозвіл особи, яка сама має право надавати доступ до відповідних АС та наявної у них інформації) [40 с.459].

Інше втручання в роботу ЄСІТС та інших АС може включати у себе такі дії, як, наприклад, «блокування роботи систем, у тому числі шляхом відключення енергоживлення; механічне знищення комп'ютерів чи інших елементів тощо» [40 с.459].

2.3. Суб'єкт злочинів проти правосуддя

Як ми вже зазначили у підрозділі 1.3, крім «службових осіб органу дізнання, слідчого, прокурора, а у випадку завідомо незаконного тримання під вартою – начальника місця попереднього ув'язнення» [39 с.1073], суб'єктами злочину, передбаченого ст. 371 КК України слід також вважати суддів.

Особи, що можуть вважатися суб'єктом злочину, передбаченого ст. 374 КК України, безпосередньо вказані у диспозиції статті – ними можуть вважатися слідчий, дізнавач, прокурор або суддя. Суб'єктом злочину неконституційної статті 375 КК України слід вважати суддю. Вказівка на суб'єкт злочину, передбачений ст. 376-1 КК України також міститься у диспозиції – це службова особа, яка має право доступу до ЄСІТС та інші АС, або інша особа. Тобто, суб'єктом може бути як загальний, так і спеціальний суб'єкт. З огляду на мету дослідження, у вказаному розділі мова буде йти саме про суддю як спеціального суб'єкта цих злочинів.

У підрозділі 1.2. ми надали загальну характеристику судді як спеціального суб'єкта злочину та визначили, що він, крім загальних ознак суб'єкта злочину, має характеризуватися й рядом додаткових ознак. Такими ознаками є наявність

вищої юридичної освіти; проходження спеціальної підготовки та складання кваліфікаційного іспиту; відповідний стаж професійної діяльності, який залежить від юрисдикції суду; призначення або ж обрання суддею; наділення особи повноваженнями здійснювати обов'язки судді на професійній основі та зайняття штатної суддівської посади в одному з судів України. У цьому підрозділі ми детальніше аналізуватимемо слідчих суддів, професійних суддів, що здійснюють правосуддя одноособово або у складі колегії, народних засідателів, присяжних та суддів, що обіймають адміністративні посади у судах, як спеціальних суб'єктів відповідних злочинів проти правосуддя.

Так, якщо ми аналізуватимемо суб'єкта злочину, передбаченого статтями 374, 375 та 376-1 КК України, то слід зазначити, що ним може бути як слідчий суддя, так і суддя суду першої, апеляційної та касаційної інстанцій будь-якої судової юрисдикції або ж суддя вищих спеціалізованих судів чи суддя Верховного Суду.

Суб'єктом злочину, передбаченого ст. 374 КК України при цьому може бути як слідчий суддя на етапі досудового розслідування під час здійснення судового контролю за дотриманням прав та свобод учасників провадження, так і професійний суддя, що здійснює правосуддя одноособово або у складі колегії суддів. Наприклад, колегією суддів може вчинитися злочин, передбачений ч. 2 ст. 374 КК України. Так, вказана стаття містить кваліфікований склад порушення права на захист та передбачає спричинення тяжких наслідків діями, зокрема, судді, який порушив право підозрюваного чи обвинуваченого на захист, а також передбачає можливість вчинення вказаного діяння за попередньою змовою групою осіб.

Суб'єктом відповідно злочину, передбаченого ст. 375 КК України також можуть бути як слідчі судді на стадії судового контролю, так і професійні судді під час здійснення професійної діяльності. При цьому назва статті містить вказівку на можливість вчинення відповідного злочину колегією у складі суддів, оскільки стаття викладена як «Постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови». Водночас, в

аналізованій судовій практиці відсутні вироки, де суб'єктом злочину була б саме колегія суддів, а не суддя, що чинить правосуддя одноособово. У свою чергу, «необхідною умовою притягнення колегії до кримінальної відповідальності за ст. 375 КК України є наявність вини у формі прямого умислу кожного члена колегії, але доволі часто суддя колегії суддів залишається при своїй окремій думці, яка не є неправосудною» [49, с.231]. Так, національне законодавство дозволяє судді, що не погоджується з рішенням інших членів колегії, викласти свою позицію в окремій думці у довільній формі. Зокрема, така можливість передбачена ч. 3 ст. 34 КАС України; ч. 3 ст. 375 КПК України; ч. 3 ст. 35 ЦПК України; ч. 3 ст. 34 ГПК України [28; 22; 27; 82]. Як наслідок, «суддя, що не погоджується із неправосудним рішенням інших членів колегії та викладає свою незгоду в окремій думці, не може бути притягнутим до кримінальної відповідальності за фактом постановлення завідомо неправосудного рішення» [49 с.231].

У науці кримінального права неодноразово поставало питання щодо того, чи слід відносити народних засідателів та присяжних під час здійснення ними правосуддя до суб'єктів вказаного злочину. Згідно зі статтею 52 Закону України «Про судоустрій та статус суддів», «суддею є громадянин України, який...займає штатну суддівську посаду в одному з судів України і здійснює правосуддя на професійній основі» [17]. Проте, видається проблематичним визначення того, в якому обсязі та значенні вжито поняття «суддя» в аналізованій статті КК України, оскільки, відповідно до ст. 127 Конституції України, «у визначених законом випадках правосуддя також здійснюють народні засідателі та присяжні» [19]. Так, якщо звертатися до положень КПК України, то у п. 23 ч. 1 ст. 3 законодавець зазначив, що суддя – це, зокрема, й присяжний [22]. Однак, все ж у КК України вказівка на це відсутня. Крім того, відсутня й згадка про народного засідателя. Відтак, національне законодавство не містить відповіді на це питання.

У теорії кримінального права існує думка щодо того, що коло суб'єктів включає у себе не лише суддів. Так, П.П. Андрушко, зазначає, що «суб'єктом

злочину, склад якого передбачений ст. 375 КК України, є лише суддя і присяжні» [43, с. 36]. При цьому, питання щодо відповідальності вищезазначених суб'єктів «залишається дискусійним» [83, с.288]. Зокрема, деякі науковці «не відносять присяжних до суб'єктів злочинів, які може вчиняти суддя як спеціальний суб'єкт» [83, с.289].

Загалом позиції щодо того, чому не слід відносити присяжних та народних засідателів до кола суб'єктів аналізованого злочину ґрунтуються на твердженнях про те, що присяжні та народні засідателі під час здійснення правосуддя виконують «не професійні обов'язки, на відміну від суддів, а громадські» [83, с.289]. В.М. Єднак слушно зазначає, що

з висловлювання про те, що присяжні та народні засідателі не можуть входити до кола суб'єктів злочину, передбаченого ст. 375 КК України через те, що вони не зобов'язані володіти відповідним рівнем знання матеріального та процесуального законодавства, можна зробити висновок, що діяльність народних засідателів та присяжних з самого початку є неправосудною, оскільки вони не мають спеціальних знань у галузі матеріального та процесуального права» [83, с.288].

Ми усе ж схилиємося до позиції тих науковців, які включають до кола суб'єктів злочину, передбаченого ст. 375 КК України, не лише професійних суддів, а й народних засідателів та присяжних та вважаємо, що з урахуванням викладених пропозицій в аналізованому нами вище Проекті Закону №3500 [54], законодавцю слід також доповнити основний склад злочину поняттям «суд присяжних та народні засідателі».

Аналізуючи голів та заступників судів як спеціальних суб'єктів злочинів проти правосуддя, слід зазначити, що голови та заступники голів судів – це, власне, судді, які обіймають адміністративні посади у суді, в якому вони здійснюють правосуддя. При цьому їх правовий статус відрізняється від статусу професійних суддів у розумінні суб'єкта злочину, оскільки під час здійснення своїх організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій у суді, голови судів чи їхні заступники виступають саме як представники виконавчої гілки влади, а не судової.

За даними Державної судової адміністрації, звіт про склад засуджених за діяння, передбачені аналізованими статтями у період за 2017-2020 роки виглядає наступним чином [84].

Таблиця 3. Склад засуджених

Стаття	Кількість засуджених за 2017 рік	Кількість засуджених за 2018 рік	Кількість засуджених за 2019 рік	Кількість засуджених за 2020 рік
371	0	0	0	0
374	0	0	0	0
375	1	0	0	0
376-1	1 (не уточнюється яка саме особа)	0	0	0

Фактично за аналізований період були засуджені лише дві особи, одна з яких не уточнена – суб'єктом відповідного злочину може бути не лише суддя, а й будь-яка інша службова особа, яка має право доступу до ЄСІТС та інші АС.

2.4. Суб'єктивна сторона злочинів проти правосуддя

Визначення ознак суб'єктивної сторони вказаного злочину має суттєве значення, зокрема, для розмежування злочинів проти правосуддя, що вчиняються суддею, із незлочинною поведінкою у вигляді дисциплінарних проступків судді. Так, до суб'єктивних ознак складу злочину слід відносити вину як обов'язкову ознаку та мотив, мету і емоційний стан – як факультативні.

Якщо аналізувати вину як обов'язкову ознаку, то суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 374 КК України, характеризується лише прямим умислом [39, с.1078]. Це передусім пояснюється тим, що «винний усвідомлює, що порушує своїми діями право потерпілого на захист, й бажає діяти таким чином» [32, с.26]. Відтак, для того, щоб кваліфікувати злочин, передбачений ст. 374 КК України, необхідно передусім встановити ознаки прямого умислу. Такі ознаки полягають в усвідомленні суспільно небезпечного характеру свого діяння

(дії або бездіяльності) і передбаченні його суспільно небезпечних наслідків. Тобто, суддя мав усвідомлювати, наприклад, факт невиконання покладених на нього обов'язків щодо постановлення ухвали про призначення захисника тощо. Щодо кваліфікуючих ознак, передбачених ч. 2 ст. 374 КК України, то важливо, що «із суб'єктивної сторони психічне ставлення суб'єкта злочину до факту засудження невинної особи може виражатися як в умисній, так і в необережній формах вини» [32, с.27].

Хоч існує думка, що мотив та мета для кваліфікації діяння судді за вказаною статтею, не мають кримінально-правового значення [32, с.27], слід зазначити, що у даному випадку мотив як рушійна сила злочину, за класифікацією, наведеною А.В. Савченком, може мати як ідейний, так і політичний зміст [85, с.31]. Це, зокрема, може бути корисливий мотив у поєднанні із метою незаконного збагачення. Меншою мірою ми можемо говорити про релігійний або націоналістичний зміст, оскільки у разі порушення суддею права на захист у зв'язку з такими мотивами, слід говорити вже про злочин, передбачений ст. 161 КК України (порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками) [1].

Для розмежування постановлення завідомо неправосудного рішення із незлочинною поведінкою у вигляді дисциплінарних проступків, також слід проаналізувати й ознаки суб'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 375 КК України. Так, постановлення суддею завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови є одним з тих злочинів Розділу XVIII КК України, який передбачає «достовірне знання (усвідомлення) суб'єкта злочину про певні обставини, що мають кримінально-правове значення, і наявність на його боці лише прямого умислу» [32, с.13]. Важливо також, що «тим самим законодавець виключає можливість застосування відповідної норми КК України при встановленні в поведінці винної особи не тільки необережної форми вини, а навіть і непрямого умислу» [32, с.13]. Саме факт виключення кримінальної відповідальності у разі відсутності умислу судді на вчинення відповідного діяння

є ключовим для кваліфікації дій такого судді та подальшого розмежування злочину, передбаченого ст. 375 КК України, та дисциплінарних проступків.

Свідченням обов'язкового прямого умислу на вчинення відповідного злочину є, зокрема, поняття «завідомості» у сукупності із поняттям «неправосудності» [74, с.9]. Саме вони, як зазначає Н.Д. Квасневська, «визначають інтелектуальний момент умислу щодо акту, який постановляє суддя, вказують, що суб'єкт не помиляється, а усвідомлює незаконність, необґрунтованість (неправосудність) прийнятого рішення по справі» [74, с.9]. Тобто, фактично, саме поняття «завідомості» у конструкції ст. 375 КК України свідчить про наявність прямого умислу на постановлення завідомо неправосудного акту.

Як вбачається з наведеної діаграми (Додаток 5) саме відсутність у діях суддів суб'єктивної сторони складу злочину ставала найчастішою причиною для їхнього виправдання (Додаток 7). Майже в усіх виправдувальних вироках згадувалася саме відсутність прямого умислу на постановлення завідомо неправосудного рішення, вироку чи ухвали або ж мотивів на таке постановлення.

Так, Н.Д. Квасневська зазначає, що головною характеристикою суб'єктивної сторони аналізованого злочину є той факт, що «відсутність умислу у діях судді свідчить про відсутність складу злочину, а отже і підстав кримінальної відповідальності за постановлення завідомо неправосудного акту судової влади» [74, с.9]. Авторка при цьому також зазначає, що «неправильне тлумачення суддею правової норми завжди виключає вину у формі умислу (якщо не йдеться про завідомість), проте не виключає вину в формі необережності» та може свідчити про службову недбалість (за наявності ознак описаних у ст. 367 КК України)» [74, с.9]. Так, наприклад, вироком Апеляційного суду Харківської області від 25.06.2012 року №1-6/11 особу було визнано винною, зокрема у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст. 367 КК України з огляду на той факт, що у діях судді під час постановлення ухвали була відсутня суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ч.1 ст. 375 КК України [86].

Аналізуючи мотиви постановлення суддею завідомо неправосудного рішення, слід зазначити, що, хоч КК України «не конкретизує мотиви вчинення злочину, передбаченого ст. 375 КК, але у випадку, якщо суддя приймає незаконне рішення з корисливих чи інших особистих інтересів, вчинене кваліфікується згідно з ч. 2 ст. 375» [87, с.38]. Слід зазначити, що кваліфікуючими ознаками злочину є, зокрема, корисливі мотиви або інші особисті інтереси.

Аналіз судової практики свідчить про те, що мотив вчинення вказаного злочину є одним із найбільш складних елементів доказування. Так, зокрема, згідно з вироким Київського районного суду міста Одеси №520/8135/15-к від 15.05.2017 року, суд прийшов до висновку про відсутність в особі суб'єктивної сторони складу злочину з огляду на те, що сторона обвинувачення в обґрунтування наявності мотиву вчинення злочину зазначила, що «злочин був вчинений особою з кар'єристських мотивів, інших особистих інтересів» [88]. При цьому сторона обвинувачення не надала доказів щодо впливу прийняття відповідного рішення на кар'єру особи [88]. У вже згаданому вирокі Онуфріївського районного суду Кіровоградської області № 399/383/15-к від 02.05.2018 сторона обвинувачення теж вказувала на наявність «кар'єристських мотивів у діях судді, які свідчили про її умисел однак було встановлено, що, оскільки «з досягненням 65 річного віку суддя виходила у відставку, в її діях відсутній мотив одержання неправомірної вигоди у вигляді подальшого кар'єрного зростання» [47].

Якщо детально розглядати корисливі або інші особисті інтереси, то варто зауважити, що з цього приводу позиції судів не особливо різняться. Так, згідно з вироким Ковельського міськрайонного суду Волинської області від 25.05.2015 року №0306/7567/12, корисливими мотивами суд вважає саме одержання неправомірної вигоди за постановлення завідомо неправосудного рішення [89]. Схожа позиція висловлюється й у вирокі Чигиринського районного суду Черкаської області від 07 квітня 2015 року №708/752/14-к, де суд зазначає, що корисливими мотивами у даному випадку є «неправомірною додаткове

обернення суддею об'єктів нерухомого майна на користь своєї матері» [75]. Тобто, фактично, категорія «корисливий мотив» може застосовуватися не лише по відношенню до самого суб'єкта злочину, а й до третіх осіб. М.А. Погорецький підсумовує, що «під корисливими мотивами слід розуміти бажання судді набути певних матеріальних благ шляхом постановлення завідомо неправосудного рішення. Матеріальними благами може бути майно, кошти, звільнення від певних обов'язків або набуття певних прав» [49, с.230].

Таким чином, обов'язковою ознакою аналізованого складу злочину, передбаченого ст. 375 КК України, є саме прямий умисел, зміст якого закріплений у понятті «завідомість».

Як і у двох попередніх випадках, суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 376-1 КК України, це прямий умисел. «При цьому наявність умислу передбачає знання та усвідомлення особою вказаних об'єктивних ознак вчинюваного злочину» [40, с.460]. Так, особа має розуміти, що вона вносить неправдиві відомості, або вносить їх несвоєчасно до ЄСІТС чи іншої АС. Також це стосується й несанкціонованих дій з інформацією, що міститься в ЄСІТС чи іншій АС та іншими способами втручання в роботу систем.

В.О. Навроцький зазначає, що особа вже на момент вчинення відповідного діяння також передбачає й його наслідки, а, з урахування того, що склад злочину є формальним, такі наслідки варто визначати «як шкода правосуддю загалом та конкретно – суспільні відносини в сфері використання електронного документообігу при здійснення правосуддя та в органах і установах системи правосуддя» [40, с.460]. Мотив і мета у цьому випадку можуть бути різними: наприклад, якщо злочин вчиняється у поєднанні зі злочином, передбаченим ст. 375 КК України, то передусім ми говоритимемо саме про корисливий мотив судді.

У цьому розділі нами було досліджено склади злочинів, передбачених статтями 374, 375 та 376 КК України та виокремлено проблемні аспекти деяких елементів. Крім цього було:

1. Розмежовано поняття судочинства та правосуддя як родового об'єкту злочинів проти правосуддя та встановлено, що здійснення правосуддя є остаточною метою органів судової влади, у той час, як судочинство є засобом досягнення такої мети.
2. Проаналізовано законопроекти про внесення змін до статті 375 КК України на наявність деталізованого поняття «неправосудності» та запропоновано, з огляду на актуалізацію інституту присяжних в Україні та останнє зростання кількості присяжних, розширити перелік суб'єктів відповідного злочину «присяжними та народними засідателями».
3. Запропоновані зміни до КК України у частині кримінальної відповідальності суддів за діянням, яке передбачалося статтею 375 КК України, що була визнана неконституційною.

РОЗДІЛ 3. РОЗМЕЖУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ПРАВОСУДДЯ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ СУДДЯМИ З ІНШИМИ ЗЛОЧИНАМИ ТА ІЗ ДИСЦИПЛІНАРНИМИ ПРОСТУПКАМИ

3.1. Розмежування злочинів проти правосуддя, що вчиняються суддями, із дисциплінарними проступками, що вчиняються суддями під час здійснення правосуддя

Бангалорські принципи поведінки суддів, схвалені резолюцією Економічної та Соціальної Ради ООН від 27 липня 2006 року, встановлюють 6 показників (або ж принципів) етичної поведінки суддів: незалежність; об'єктивність; чесність та непідкупність; дотримання етичних норм; рівність та компетентність [90]. Такі принципи фактично є своєрідною інструкцією для використання суддями у своїй діяльності. Вказані принципи, як і ряд інших міжнародних етичних стандартів стали певним підґрунтям для створення українського Кодексу суддівської етики.

Так, попри те, що ст. 4 Бангалорських принципів встановлює, що «порушення правил етичної поведінки, встановлених цим Кодексом, не можуть самі по собі застосовуватися як підстави для притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності та визначати ступінь їх вини» [90], практика Вищої ради правосуддя демонструє протилежне саме з огляду на норми Закону України «Про судоустрій та статус суддів» [17]. Зокрема, ч. 3 ст. 106 цього Закону встановлює можливість притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності за «допущення суддею поведінки, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя, зокрема в питаннях моралі, чесності, непідкупності, відповідності способу життя судді його статусу, дотримання інших норм суддівської етики та стандартів поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду...» [17].

Стаття 126 Конституції України передбачає, що суддю не може бути притягнуто до відповідальності за ухвалене ним судове рішення, за винятком вчинення злочину або дисциплінарного проступку. З огляду на філологічну конструкцію вказаної статті, Конституція України чітко розрізняє дисциплінарний проступок та злочин [19].

Згідно з Рекомендацією СМ/Рес (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів, «тлумачення закону, оцінювання фактів та доказів, які здійснюють судді для вирішення справи, не повинні бути приводом для цивільної, дисциплінарної відповідальності та кримінальної, за винятком випадків злочинного наміру або грубої недбалості» [91]. Частиною 2 ст. 106 Закону України «Про судоустрій та статус суддів», передбачено, що «скасування або зміна судового рішення не має наслідком дисциплінарну відповідальність судді...крім випадків, коли скасоване або змінене рішення ухвалено внаслідок умисного порушення норм права чи неналежного ставлення до службових обов'язків» [17]. Водночас, на практиці існує тонка грань між видами відповідальності суддів та розрізненням понять «злочинний намір», «груба недбалість» та «добросовісна помилка».

Проблема визначення відмінностей між цими поняттями та притягнення суддів до дисциплінарної або ж кримінальної відповідальності не є питанням суто українського кримінального законодавства – міжнародне законодавство також не дає однозначної відповіді на це питання. Так, американське законодавство, наприклад, не дає однозначної відповіді на питання «чи можна оголосити імпічмент судді за відхилення від законодавства під час відправлення правосуддя» [92, с.68].

Підстави для дисциплінарної відповідальності судді передбачаються статтею 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Серед них, у підпункті г п. 1 ч. 1 статті, зокрема, міститься й така підстава для дисциплінарної відповідальності судді, як «незабезпечення обвинуваченому права на захист» [17]. У свою чергу, ст. 20 КПК визначає право підозрюваного, обвинуваченого, виправданого, засудженого на захист, як право, що

полягає у наданні йому можливості надати усні або письмові пояснення з приводу підозри чи обвинувачення; право збирати і подавати докази; брати особисту участь у кримінальному провадженні; користуватись правовою допомогою захисника; реалізовувати інші процесуальні права, передбачені КПК [20].

На практиці незабезпечення права обвинуваченого виражається в «ненаданні або недопуску до обвинуваченого захисника чи іншому грубому порушенні його права на захист» та передбачає кримінальну відповідальність судді як спеціального суб'єкта [18, с.327].

Відтак, Закон України «Про судоустрій і статус суддів» визначає порушення суддею права обвинуваченого на захист як дисциплінарний проступок, який тягне за собою дисциплінарну відповідальність судді в порядку дисциплінарного провадження, у свою чергу як КК України визначає порушення права на захист як злочин, що тягне за собою кримінальну відповідальність судді в порядку кримінального провадження. Для того, щоб виявити наявність чи відсутність дублювання одного діяння як підстави для кримінальної та одночасно з цим дисциплінарної відповідальності, слід проаналізувати які дії суддів ставали причиною для притягнення ВРП до дисциплінарної відповідальності за «незабезпечення обвинуваченому права на захист», а які – кримінальної відповідальності за діяння, передбачене ст. 374 КК України.

Так, наприклад, в одному з аналізованих рішень, суддя, незважаючи на клопотання особи про надання йому можливості для залучення до участі у справі захисника (підготовки захисту), розглянула справу без його захисника. Перша дисциплінарна палата встановила, що суддя «умисно допустила порушення прав людини і основоположних свобод та грубе порушення закону, що призвело до істотних негативних наслідків у виді неправомірного позбавлення особи волі, та умисного незабезпечення обвинуваченому права на захист» та притягнула суддю до дисциплінарної відповідальності і застосувала стягнення у виді подання про звільнення з посади [93].

Ще в одному рішенні суддя не повідомила захисників обвинуваченого про призначене підготовче засідання, а на підготовчому засіданні розглянула клопотання прокурора та призначила обвинуваченому захисника, незважаючи на наявність в обвинуваченого захисників. Друга Дисциплінарна палата дійшла висновку, що «розгляд справи за відсутності захисників, які були обрані самим обвинуваченим, залучені на стадії досудового розслідування і ознайомлені з матеріалами кримінального провадження, мають узгоджену з підзахисним лінію захисту учасника процесу, щодо яких немає відомостей про вручення їм судової повістки, є порушенням норм процесуального права. Крім того, відсутність під час підготовчого судового засідання у кримінальному провадженні щодо обраного особою захисника та захисника за призначенням і залучення іншого захисника – не усуває допущеного при цьому судом обмеження права обвинуваченого захищати себе з допомогою захисника, обраного за власним вибором, і визнала це порушенням права обвинуваченого на захист [94]. На практиці також зустрічалися випадки, коли суддю притягували до дисциплінарної відповідальності за підставою «незабезпечення обвинуваченому права на захист» за порушення правил відводу, що призвело до порушення права особи на захист.

Що ж до судової практики, то у єдиному державному реєстрі судових рішень не міститься жодного вироку за статтею 374 КК України, де йдеться про вчинення діяння, передбаченого вказаною статтею, суддею. Причиною цього слід вважати відсутність «єдиного розуміння юридичного змісту підстави кримінальної відповідальності за порушення права на захист та відсутність єдиного розуміння характеристики елементів і ознак складу цього злочину, засобів диференціації кримінальної відповідальності за нього» [95, с.1].

Н. Ю. Карпова слушно зазначає, що «така колізія є серйозною проблемою, що ставить під загрозу усю встановлену в КК кримінально-правову охорону права обвинуваченого на захист» [18, с.327]. Так, відсутність єдиного бачення цієї норми призводить до її нечіткості та неможливості практичного її застосування. У свою чергу, права та інтереси потерпілого від порушення права

на захист залишаються неврегульованими, оскільки єдиним видом юридичної відповідальності є дисциплінарна відповідальність, яка насправді теж не є надто дієвою з огляду на навантаження Дисциплінарних палат ВРП та тривалості проваджень.

Крім того, у дисциплінарному провадженні, на відміну від кримінального, неможливо застосувати передбачений, ст. 155-1 КПК України, механізм відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності [18, с.327]. Відтак, слід погодитися із авторкою, яка пропонує виключити підпункт г п. 1 ч. 1 ст. 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» із складу Закону України «Про судоустрій і статус суддів» з метою попередження декриміналізації вказаного діяння [18, с.327].

Так, з огляду на вищевказану Рекомендацію, при розмежуванні дисциплінарної та кримінальної відповідальності судді за постановлення рішення слід розрізняти «грубу недбалість» та «злочинний намір». А.М. Мирошниченко слушно зауважує, що поняттю «груба недбалість», яке згадується в Законі України «Про судоустрій та статус суддів» слід завдячувати саме міжнародним стандартам та поняттю «gross negligence», у світлі яких як «грубу недбалість» можна також тлумачити й «неналежне ставлення до службових обов'язків» [96, с.31]. Відтак, відповідними підставами дисциплінарної відповідальності судді, згідно зі ст. 106 Закону України «Про судоустрій та статус суддів», є «незазначення в судовому рішенні мотивів прийняття або відхилення аргументів сторін щодо суті спору», «умисне або внаслідок грубої недбалості допущення суддею...порушення прав людини і основоположних свобод або інше грубе порушення закону, що призвело до істотних негативних наслідків» та «порушення засад рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом, змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості» [17]. При цьому, М.І. Хавронюк вказує на той факт, що «принаймні два останніх з цих дисциплінарних проступків охоплюються поняттям умисного

неправосудного (як незаконного та необґрунтованого) судового рішення в розумінні ст. 375 КК» [53].

Як вбачається з аналітичного звіту Центру політико-правових реформ, підготовленого Р.О. Куйбідою, «умисну суддівську помилку (свавілля, зловживання) або несумлінну (недбалість) суддівську помилку слід відрізнити від добросовісної суддівської помилки, яка вказує на те, що суддя діяв сумлінно, але під кутом зору суду вищої інстанції допустив у цьому помилку» [97, с.6].

З урахуванням раніше висловлених ознак предмету злочину та особливостей суб'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 375 КК України, слід зазначити, що єдиною ознакою, яка відрізняє рішення, що є предметом складу злочину «постановлення суддею завідомо неправосудного вироку, рішення або ухвали» від «грубої недбалості», є саме суб'єктивна сторона злочину – ставлення судді до вчиненого. У свою чергу М.А. Погорецький зазначає, що саме «прямий умисел, що характеризується цілеспрямованістю діяння та зумовлюється усвідомленням небезпеки діяння, його наслідків та бажанням їх настання, дає можливість відрізнити постановлення суддею завідомо неправосудного рішення від інших службових злочинів судді, а також від дисциплінарних проступків» [49, с.228]. Тобто, «завідомість полягає в усвідомленості суддею неправосудності прийнятого ним рішення» [49, с.228]. Таким чином, неправосудні рішення можна поділити на ті, що постановлені з прямим умислом, ті, що постановлені внаслідок грубої недбалості та на ті, що постановлені внаслідок суддівської помилки. При цьому Р.О. Куйбіда наводить власні доволі слушні критерії розмежування таких рішень.

Завідомо неправосудними, які постановлені з прямим умислом на це, зокрема, можуть бути «очевидне викривлення фактів або вимог права; очевидна невідповідність висновку суду встановленим фактам; очевидна внутрішня суперечності рішення; очевидна відсутність легітимних підстав для прийнятого рішення; замовчування вирішальних або вагомих аргументів сторони, з якими рішення суду йде у розріз» [97, с.9]. Так, як приклад рішення, що не має

легітимних підстав та засноване на довільних аргументах, Р.О. Куйбіда наводить рішення Окружного адміністративного суду міста Києва, яким суд

заборонив проведення мирного зібрання на вулиці Банковій у м. Києві з вимогою відставки Дмитра Табачника з поста Міністра освіти і науки України, мотивувавши що в цей час у приміщенні Адміністрації Президента України перебуватиме делегація іноземних держав, а тому проведення акції може створити негативний імідж столиці України, що зумовить негативне враження вищих посадових осіб іноземних держав про країну в цілому [97, с.6; 98].

Якщо аналізувати рішення, постановлені внаслідок недбалості, то, логічним висновком з вищенаведеного є те, що, оскільки завідомо неправосудне рішення може прийматися виключно з прямим умислом судді, то у такому разі необережне постановлення неправосудного рішення є підставою для притягнення судді саме до дисциплінарної відповідальності. При цьому, слід зазначити, що постановлення рішення з істотним порушенням норм матеріального або процесуального права і при цьому є підставою для дисциплінарної відповідальності, у свою чергу характеризується грубою недбалістю. Так, у разі якщо докази щодо наявності прямого умислу на постановлення такого рішення, вважається, що допущені порушення мали місце внаслідок грубої недбалості судді.

Наприклад, рішенням Третьої дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя суддю було притягнуто до дисциплінарної відповідальності з огляду на ряд істотних порушень норм процесуального права. Однак, внаслідок того, що «доказів умисності дій судді під час дисциплінарного провадження не здобуто», її було притягнуто до дисциплінарної відповідальності [99]. Окрім цього Р.О. Куйбіда також зазначає, що прикладами очевидної недбалості можуть бути, зокрема, «незастосування судом релевантних рішень Європейського суду з прав людини, які наприклад, були офіційно опублікованими, неадекватне застосування практики Європейського суду з прав людини, застосування норм, які втратили чинність тощо» [97, с.9].

Наостанок, якщо говорити про добросовісну помилку, за яку суддя не може нести відповідальність, то, у свою чергу, вона може мати місце, коли «суд припустився помилки, сумлінно виконуючи свої обов'язки» [97, с.9]. Так,

йдеться про випадки, коли «суддя діє добросовісно». У такому разі «будь-яка недбалість відсутня, і притягнення до відповідальності судді є неможливим» [96, с.34]. Якщо аналізувати акти Вищої ради правосуддя, то слід зауважити, що під критерії такої помилки може підпадати безліч випадків. Утім, усі вони майже завжди виникають внаслідок таких факторів, як, наприклад, надмірне навантаження на суддів.

3.2. Розмежування злочинів проти правосуддя, що вчиняються суддями, зі злочинами у сфері службової діяльності

Під час кваліфікації неправомірних дій суддів, передбачених, зокрема, статтею 375 КК України, траплялися випадки, коли такі діяння супроводжуються іншими службовими злочинами [87, с.35]. Зокрема, згідно з аналізом судової практики, найчастіше діяння, передбачене ст. 375 КК України, супроводжувалося також злочинами, передбаченими ст. 368 КК України (одержання неправомірної вигоди), ст. 364 КК України (зловживання владою або службовим становищем), ст. 369-2 КК України (зловживання впливом), 367 КК України (службова недбалість) та 366 КК України (службове підроблення) (Додаток 6).

М.І. Хавронюк звертає увагу на той проблемний аспект, що іноді органи досудового розслідування

необґрунтовано не інкримінують судді винесення неправосудного судового рішення, помилково вважаючи, що його дії, пов'язані з винесенням такого рішення, охоплюються складом злочину, передбаченого ст. 368, в частині вчинення чи невчинення суддею в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає неправомірну вигоду, чи в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданої йому влади чи службового становища [40, с.443].

Згідно з вироком Вінницького міського суду №127/31729/13-к від 13 вересня 2016 року, особу було визнано у вчиненні злочинів, передбачених ч. 1 ст. 366 КК України та ч. 3 ст. 368 КК України. При цьому, зі змісту вироку

вбачається, що суддя діючи умисно, з корисливих мотивів, одержав неправомірну вигоду за зміну проголошеної ним постанови суду у справі про адміністративне правопорушення щодо накладення на особу адміністративного стягнення у виді позбавлення права керування транспортним засобом строком на 3 роки [100]. Відтак, логічно впливає необхідність кваліфікації дій особи й за ст. 375 КК України, оскільки в її діях наявний склад відповідного злочину.

Іншою проблемою є, натомість, відсутність кваліфікації за сукупністю зі ст. 368 КК України у випадку інкримінування постановлення завідомо неправосудного судового рішення з корисливих мотивів. Так, одержання неправомірної вигоди за постановлення завідомо неправосудного рішення обов'язково потребує додаткової кваліфікації за сукупністю зі ст. 368 КК України. При цьому, на практиці ВСУ кваліфікував дії суб'єкта саме за ч. 1 ст. 375 КК України та відповідною ч. ст. 368 КК України задля уникнення інкримінування особі заподіяння одних і тих самих наслідків [101]. Водночас слід зазначити, що аналіз наявної судової практики свідчить про те, що найчастіше у випадку наявності корисливих мотивів діяння особи кваліфікують за ч. 2 ст. 375 КК України та за ч. 3 ст. 368 КК України, незважаючи на вказану практику касаційної інстанції [102].

Аналізуючи питання розмежування кваліфікації діянь за ст. 364 КК України та ст. 375 КК України варто звернутися до ухвали Судової палати у кримінальних справах ВСУ від 20 листопада 2014 року у справі № 5-24кс14 [72]. Палата презюмувала, що «постановлення завідомо неправосудного судового акту є спеціальним видом службового зловживання у сфері здійснення правосуддя, суб'єкт якого умисно, з будь-яких мотивів, усвідомлено і цілеспрямовано використовує своє службове становище всупереч інтересам правосуддя» [72].

Як вбачається з висновку Судової палати у кримінальних справах ВСУ щодо питання про початок кримінального провадження стосовно суддів, яке пов'язане зі здійсненням ними судочинства, прокуратура розпочала щодо суддів Євпаторійського міського суду АР Крим досудове розслідування за ч. 1 ст. 364

КК України за фактом ймовірного порушення вимоги чинного законодавства при розгляді скарги про притягнення особи до кримінальної відповідальності та позову про стягнення з особи матеріальної та моральної шкоди. Згодом розпочате досудове розслідування щодо суддів було закрито за відсутністю події кримінального правопорушення [103]. Як наслідок, можемо спостерігати неправильну кваліфікацію при конкуренції загальної та спеціальної норми.

Також слід звернути увагу на вирок Летичівського районного суду Хмельницької області від 22 січня 2013 року №1-58/12, у якому суд зазначив, що оскільки діяння особи повністю охоплюється диспозицією ч. 1 ст. 375, де суддя є спеціальним суб'єктом, вважає за необхідне виправдати його за відсутністю складу злочину за ч. 1 ст. 364 КК України [104].

Аналізуючи питання про співвідношення службового підроблення та постановлення завідомо неправосудного рішення, слід зазначити, що існують дві позиції: вказані дії можуть кваліфікуватися за сукупністю злочинів [43, с. 45], додаткової кваліфікації за ст. 366 КК України постановлення такого рішення не потребує [40, с.444; 73 с.48]. Так, варто погодитися з думкою щодо недоцільності кваліфікації сукупності злочинів у такому випадку, з огляду на те, що «із зовнішньої своєї форми неправосудний акт завжди оформлюється відповідним документом, який за своєю суттю є сфальсифікованим, тобто підробленим (мається на увазі так зване інтелектуальне підроблення)» [73, с. 48]. Проте, у свою чергу, на практиці суди завжди кваліфікують вказані дії за сукупністю (рішення судів).

Якщо аналізувати кваліфікацію діяння, передбаченого ст. 374 КК України, то варто зазначити, що «судді-порушники права на захист порушують право на захист підозрюваного чи обвинуваченого шляхом зловживання владою, що й робить порушення суддею права на захист схожим зі службовими злочинами» [18, с. 326]. Проте, як зазначає Горох О. П., на відміну від випадку зі ст. 375 КК України, «не можна погодитися із твердженням про наявність конкуренції між ст. 374 та ст. 364 КК України» [105, с. 900]. Горох О. П. наводить Постанову ВСУ від 24 жовтня 2013 р. № 5-34ксл321, у якій Суд зазначає, що

якщо службова особа, визначення поняття якої наведено у статті 18 КК і у примітці статті 364 КК (під яке підпадають слідчий, прокурор чи суддя), зловживає службовим становищем і посягає на правовідносини у сфері правосуддя, які охороняються низкою самостійних норм кримінального закону, то таке зловживання має розцінюватись як один із різновидів посягання на правосуддя і кваліфікуватися за однією з відповідних статей, що передбачають відповідальність за такі злочини, та не потребуватиме окремої кваліфікації за статтею 364 КК України [105, с. 896].

На думку Карпової Н. Ю., як впливає з вищезазначеного у Постанові, порушення права на захист, є «особливим видом зловживання службовим становищем, що містить окрему, самостійну кримінально-правову заборону на вчинення дій, визначених цією нормою, а саме: не допускати чи не надавати своєчасно захисника, а також іншим чином грубо порушувати права підозрюваного, обвинуваченого на захист» [18, с. 326]. Дійсно, у даному випадку «інкриміноване засудженому діяння повністю охоплюється диспозицією частини першої статті 374 КК, а тому не потребує окремої кваліфікації ще й за частиною третьою статті 364 КК» [105, с. 900].

Водночас, ст. 374 КК України «охороняє виключно окремі, специфічні діяння, взяті нею під її охорону, – право на захист підозрюваного, обвинуваченого, статтею 364 КК України охороняються правовідносини у сфері службової діяльності, за винятком тих, які підпадають під охорону інших норм закону про кримінальну відповідальність» [105, с. 899-900]. Відтак, «ці норми права не співвідносяться між собою як загальна і спеціальна, а діяння, передбачене частиною першою статті 374 КК, – один із різновидів службового зловживання, що містить окрему, самостійну кримінально – правову заборону на вчинення дій, визначених цією нормою» [105, с. 900].

Можна говорити про винятки із цього правила лише в тому разі, якщо «суб'єкт злочину, окрім злочину проти правосуддя, вчиняє інше діяння, що охоплюється диспозицією статті 364 КК України, і утворює реальну сукупність злочинів» [105, с. 896].

Щодо кваліфікації діяння, передбаченого ст. 376-1 КК України, то «вчинене через необережність особою, яка відповідає за експлуатацію ЄСІТС та інших АС, порушення правил її експлуатації або порядку чи правил захисту інформації, яка в ній оброблюється, тягне відповідальність за ст. 363 КК України за умови, якщо це порушення заподіяло значну шкоду» [39, с. 1085]. Так, ст. 363 КК України передбачає кримінальну відповідальність за порушення правил експлуатації електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку або порядку чи правил захисту інформації, яка в них оброблюється.

У свою чергу, «якщо через необережність було вчинене несвоєчасне внесення відомостей до ЄСІТС та інших АС, відповідальність – за визначених законом умов – може настати за службову недбалість (статті 367, 425 КК України)» [39, с. 1085].

Щодо іншого втручання в роботу ЄСІТС та інших АС, то таке втручання «вчинене сторонньою особою шляхом умисного масового розповсюдження повідомлень електрозв'язку без попередньої згоди адресатів, що призвело до порушення або припинення роботи системи, може бути кваліфіковане за ст. 376-1 КК України якщо умисел особи був спрямований на втручання в роботу АС» [39, с. 1085].

3.3. Розмежування злочинів проти правосуддя, що вчиняються суддями, із суміжними складами злочинів

Після визнання Конституційним судом України статті 375 КК України (Постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови) такою, що не відповідає Конституції України, постало питання про кваліфікацію діяння, передбаченого вищевказаною статтею за іншими статтями.

Йшлося про можливість кваліфікації відповідних діянь судді не лише за статтями, що передбачають відповідальність за злочини у сфері службової

діяльності, а за статтями, які передбачають відповідальність за злочини проти правосуддя.

Стаття 371 КК України передбачає відповідальність за завідомо незаконні затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою. Об'єктивна сторона вказаного злочину може, зокрема, передбачати постановлення слідчим суддею ухвали про обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту або тримання під вартою або ж постановлення ухвали про дозвіл на затримання чи про здійснення приводу.

М.С. Пономарьова зазначає, що у цьому випадку розмежувальною ознакою складів злочинів виступатиме суб'єкт злочину. На думку науковиці, «хоча суб'єкт у складі злочину, передбаченому як ст. 371 так і ст. 375 КК України, є спеціальним, правовий статус судді та слідчого судді різняться за своїми процесуальними функціями та колом завдань» [106, с.13]. Водночас, вказані норми можна назвати такими, що конкурують й за ознаками предмету, оскільки предметом злочину, склад якого передбачений ст. 375 КК України - будь-яке судове рішення будь-якого суду будь-якої юрисдикції, а предметом у випадку 371 КК України – будуть лише визначені у назві статті рішення [43, с.36].

Так, на думку М.С. Пономарьової, «дії судді, що розглядає кримінальне провадження по суті, у якому завідомо незаконно постановлено ухвалу про привід, обрання запобіжного заходу під час судового розгляду повинні бути кваліфіковані за ст. 375 КК України» [106, с.13]. Цієї ж думки притримуються М.І. Мельник та М.І. Хавронюк, які зазначають, що «судді за дії, передбачені ст. 371, несуть відповідальність за ст. 375, яка передбачає спеціальний склад злочину» [39, с.1073].

Так, «тяжкі наслідки, корисливий мотив та особистий інтерес є спільними ознаками складу злочину, передбаченого ч. 3 ст. 371 та ч. 2 ст. 375 КК України, тому при вірному розмежуванні основних складів, кваліфікуючі склади не конкурують і не мають розмежовуватися» [92, с.13].

Підсумовуючи викладене, можна сформулювати наступні правила кваліфікації:

1. Постановлення завідомо неправосудного рішення, вироку або ухвали, вчинене корисливих мотивів, потребує обов'язкової додаткової кваліфікації за ч. 3 ст. 368 КК України (Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище).
2. Вказане діяння також не потребує додаткової кваліфікації за ст. 364 КК України з огляду на конкуренцію вказаних норм.
3. Діяння, передбачене ст. 374 КК України, не має розцінюватися як один із різновидів посягання на правосуддя і потребує окремої кваліфікації за статтею 364 КК України.
3. Постановлення завідомо неправосудного рішення, вироку або ухвали не потребує додаткової кваліфікації за ст. 366 КК України, оскільки предмет злочину, передбаченого ст. 375 КК України є документом, який «за своєю суттю може вважатися підробленим».
4. Вчинене через необережність діяння, передбачене ст. 376-1 КК України, може бути кваліфіковане за ст. 363 КК України.

ВИСНОВКИ

Під час дослідження правового статусу судді як спеціального суб'єкта злочинів проти правосуддя та ознак складу злочинів проти правосуддя, які можуть вчиняти судді, встановлено наступні висновки.

Визначено, що суддя, як спеціальний суб'єкт злочину, крім загальних ознак суб'єкта злочину, має характеризуватися й рядом додаткових ознак:

1. наявність вищої юридичної освіти;
2. проходження спеціальної підготовки та складання кваліфікаційного іспиту;
3. наявність відповідного стажу професійної діяльності, який залежить від юрисдикції суду;
4. призначення або ж обрання суддею;
5. наділення особи повноваженнями здійснювати обов'язки судді на професійній основі та зайняття штатної суддівської посади в одному з судів України.

Також розмежовано поняття «судочинства та правосуддя» і встановлено, що здійснення правосуддя є остаточною метою органів судової влади, у той час, як судочинство є засобом досягнення такої мети. Крім того, з урахуванням визначення Б.В. Малишева, зміст поняття правосуддя розтлумачено, як «судочинство, що відповідає вимогам верховенства права і є засобом досягнення справедливості при вирішенні судового спору, що виражається у належному захисті судом прав і свобод людини та здійснюється як судами, так і органами та установами, які сприяють судам у його здійсненні». Також визначено злочини проти правосуддя, які можуть вчинятися суддею як спеціальним суб'єктом злочину.

У другому розділі досліджено склад злочинів, передбачених статтями 374, 375 та 376 КК України та виокремлено проблемні аспекти деяких елементів. Так, визнання неконституційною статті 375 КК України призвело до відсутності регулювання окремої сфери суспільних відносин та, попри намагання

законодавця, лишило національне законодавства без співмірного до вказаного діяння заходу юридичної відповідальності. Так, було проаналізовано запропоновані законодавцем Проекти законів про внесення змін до КК України у частині кримінальної відповідальності суддів за постановлення завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови. Найбільш вдалим, на нашу думку, є Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за постановлення суддею (суддями) упередженого судового рішення №3500, який, утім, слід доповнити критерієм «відсутності ґрунтування рішення на засадах верховенства права».

Відтак, Відтак, з урахуванням законопроекту №3500 та розроблених М.І. Хавронюком критеріїв, ми пропонуємо викласти диспозицію частини 1 статті 375 КК України у наступній редакції:

«Стаття 375. Умисне постановлення суддею (суддями) неправосудного судового рішення (вироку, ухвали або постанови).

Умисне постановлення суддею (суддями) неправосудного судового рішення (вироку, ухвали або постанови), яке не відповідає принципу верховенства права та в якому при цьому або умисно неправильно застосовано норму матеріального права, або яке умисно постановлено з грубим порушенням норм процесуального права, або в якому є невідповідність висновків суду фактичним обставинам справи. При цьому під принципом верховенства права слід розуміти саме затверджене Венеційською Комісією тлумачення змісту поняття верховенства права, схвалене нею на 106-му пленарному засіданні.

Крім цього, запропоновано, з огляду на актуалізацію інституту присяжних в Україні та останнє зростання кількості присяжних, розширити перелік суб'єктів відповідного злочину «присяжними та народними засідателями».

У третьому розділі встановлено суттєву різницю між добросовісною помилкою судді, грубою недбалістю та злочинним наміром на постановлення завідомо неправосудного рішення. Крім того, віднайдено відсутність законодавчо встановленої різниці між об'єктивною стороною відповідного злочину та обов'язками щодо забезпечення права особи на захист, покладених

на суддю у зв'язку із здійсненням правосуддя, , що на практиці призводить до того, що стаття 374 КК України не працює, а відповідні дії суддів щодо порушення права на захист кваліфікують як дисциплінарні проступки. Відповідно запропоновано виключити підпункт г п. 1 ч. 1 ст. 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» із складу Закону України «Про судоустрій і статус суддів» з огляду на дублювання двох видів юридичної відповідальності за те саме діяння.

Наостанок, сформульовано наступні правила кваліфікації:

1. Постановлення завідомо неправосудного рішення, вироку або ухвали, вчинене корисливих мотивів, потребує обов'язкової додаткової кваліфікації за ч. 3 ст. 368 КК України (Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище).

2. Вказане діяння також не потребує додаткової кваліфікації за ст. 364 КК України з огляду на конкуренцію вказаних норм.

3. Діяння, передбачене ст. 374 КК України, не має розцінюватися як один із різновидів посягання на правосуддя і потребує окремої кваліфікації за статтею 364 КК України.

4. Постановлення завідомо неправосудного рішення, вироку або ухвали не потребує додаткової кваліфікації за ст. 366 КК України, оскільки предмет злочину, передбаченого ст. 375 КК України є документом, який «за своєю суттю може вважатися підробленим».

5. Вчинене через необережність діяння, передбачене ст. 376-1 КК України, може бути кваліфіковане за ст. 363 КК України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 24.04.2021).
2. Берзін П. С., Гацелюк В. О. Суб'єкт злочину. *Вісник Асоціації кримінального права України №1(1)*. 2013. С. 144-159. URL: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/07/1_9.pdf (дата звернення: 24.04.2021).
3. Гриненко І. О. Ознаки суб'єкта злочину як критерії класифікацій злочинів. *Підприємництво, госп-во і право №7*. 2019. С. 182-187. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/7/34.pdf> (дата звернення: 24.04.2021).
4. Щасний А. В. Суддя як спеціальний суб'єкт злочину у складі постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку (ст. 375 КК України). *Часопис Київського університету права*. 2011-2012. С. 262-266. URL: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2011_2/262.pdf (дата звернення: 24.04.2021).
5. Гладкий В. В. Суб'єкт корупційного злочину та його вік. Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі: зб. наук. ст. за матеріалами VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Житомир, 19 квітня 2018 р.). Жит. нац. агроєкологічний ун-т. Житомир: Видавець О.О. Євенок. 2018. С. 479–482. URL (дата звернення: 24.04.2021).
6. Строган А. Категорії віку кримінальної відповідальності. *Закон і норматив*. URL: https://www.researchgate.net/profile/Viacheslav-Hladky/publication/325527878_Sub%27ekt_korupcijnogo_zlocinu_ta_jogo_vik/links/5b12423c4585150a0a6093dd/Subekt-korupcijnogo-zlocinu-ta-jogo-vik.pdf (дата звернення: 24.04.2021).
7. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право: Навчальний посібник. За заг. ред. М. І. Хавронюка. К.: Ваїте, 2014. 944 с. URL: <https://www.osce.org/uk/project-coordinator-in-ukraine/358166?download=true> (дата звернення: 24.04.2021).

8. Устименко В. В. Специальный субъект преступления (понятие и виды). Навч. посібник. Харків. 1986. С. 58. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI-2013/Ustimenko_1986.pdf (дата звернення: 24.04.2021).
9. Терентьев В. И. Відповідальність спеціального суб'єкта злочину за кримінальним правом України: Автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.08. Одес. нац. юрид. акад. 2003. С. 20. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/1435/%D0%A2%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8C%D1%94%D0%B2.pdf> (дата звернення: 24.04.2021).
10. Таран Н. Г. До поняття спеціального суб'єкту злочину та його основних ознак. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Випуск 3. С. 150-154. URL: http://nvppp.in.ua/vip/2019/3/tom_2/25.pdf (дата звернення: 24.04.2021).
11. Бандурка І. О. Спеціальний суб'єкт як елемент складу злочинів, вчинених проти дітей. *Європейські перспективи*. 2015. № 2. С. 21-25. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/187222176.pdf>. (дата звернення: 24.04.2021).
12. Мирошниченко Н. А. Особливості у визначенні ознак суб'єктів кримінальних правопорушень. *Правове життя сучасної України: у 3 т.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.)*. відп. ред. М. Р. Аракелян. Одеса: Гельветика, 2020. Т. 3. С. 89-92. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/13215> (дата звернення: 24.04.2021).
13. Крюкова О. Ю. Специальный субъект в преступлениях, посягающих на нормальное функционирование органов и учреждений, реализующих лишение свободы, арест, содержание под стражей: автореф. дис.... канд. юрид. наук; Волгоградский ин-т права и экон. ФСИН. М., 2010. С. 30. URL: https://static.freereferats.ru/_avtoreferats/01004831481.pdf (дата звернення: 24.04.2021).
14. Ландіна А. В. Відповідальність спеціальних суб'єктів злочинів за кримінальним законодавством України: узгодженість із принципами

- кримінального права. *Правова держава*. 2018. Вип. 29. С. 281-288. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/PrDe_2018_29_38.pdf. (дата звернення: 24.04.2021).
15. Шульгач Н. М. Поняття та зміст правового статусу судді. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2012. Вип. 8. С. 23-25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzlubp_2012_8_8. (дата звернення: 24.04.2021).
16. Про судову практику у справах про хабарництво. Постанова Пленуму Верховного Суду України №5 від 26.04.2002 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-02> (дата звернення: 24.04.2021).
17. Про судоустрій і статус суддів. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення: 24.04.2021).
18. Карпова Н. Ю. Суддя як суб'єкт злочину, передбаченого ч. 1 ст. 374 КК України. *Часопис Київського університету права*. 2017. № 1. С. 325-328. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2017_1_73 (дата звернення: 24.04.2021).
19. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 24.04.2021).
20. Про Вищу раду правосуддя. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19> (дата звернення: 24.04.2021).
21. Палюх Л. М. Кримінальна відповідальність за кримінальні правопорушення проти правосуддя: дис. докт. юрид. наук: 12.00.08. Львівський національний університет імені Івана Франка. Харківський національний університет внутрішніх справ. 2021. 554 с.
22. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17> (дата звернення: 24.04.2021).

23. Шепітько М. В. Теоретико-методологічні засади формування системи протидії злочинам у сфері правосуддя: дис. д-ра юрид. наук : 12.00.08, 12.00.09; наук. конс. В. І. Борисов; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2018. 610 с.
24. Голові ОАСК та ще трьом суддям повідомлено про підозру. URL: <https://nabu.gov.ua/novyny/golovi-oask-ta-shche-trom-suddyam-povidomleno-pro-pidozru> (дата звернення: 11.05.2021).
25. Андрушко П. П. Особливості кримінально-правової кваліфікації притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності: теоретичні орієнтири та правозастосовна практика. *Юридична Україна*. 2015. № 10-12. С. 176-241. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urykr_2015_10_12_26 (дата звернення: 11.05.2021).
26. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12> (дата звернення: 11.05.2021).
27. Цивільний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 24.04.2021).
28. Кодекс адміністративного судочинства України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 24.04.2021).
29. Алексєєва Н. Ю. Кримінальна відповідальність за злочини проти правосуддя, що вчиняються свідками, експертами, перекладачами або щодо них: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально- виконавче право. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 223 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3501> (дата звернення: 24.04.2021).
- 30.3 акомлистов А. Ф. Юридическая философия. СПб., 2003. 548 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/113951/> (дата звернення: 24.04.2021).

31. Ярославцев В. Г. Нравственное правосудие и судебское правотворчество. М.: Юстицинформ, 2007. 298 с. URL: <https://ua1lib.org/book/2887113/17b36c?id=2887113&secret=17b36c> (дата звернення: 24.04.2021).
32. Злочини проти правосуддя: навч. посіб. за заг. ред. проф. В. І. Борисова, проф. В. І. Тютюгіна. Х.: Нац. юрид. акад. України, 2011. 155 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2012/NMP_0017.pdf (дата звернення: 24.04.2021).
33. Дідик С. Є. Родовий об'єкт злочинів проти правосуддя (проблеми визначення). *Часопис Київського університету права*, 2011. № 4. С. 318-321. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2011_4_78 (дата звернення: 24.04.2021).
34. Малишев Б. В. Судова правотворчість як засіб досягнення мети. Вісник Вищої ради юстиції. 2011. №1. С. 47–62. URL: http://www.vru.gov.ua/content/article/visnik05_03.pdf (дата звернення: 24.04.2021).
35. Бігун В. Філософсько-правове осмислення правосуддя (щодо розмежування понять "судочинство" і "правосуддя"). *Вісник Львівського Університету*. Серія юридична. Л. : Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2009. Вип. 48. С. 21-27. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/442/1/visnyk_48%2021.pdf (дата звернення: 24.04.2021).
36. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини третьої статті 120, частини шостої статті 234, частини третьої статті 236 Кримінально-процесуального кодексу України (справа про розгляд судом окремих постанов слідчого і прокурора). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-03#Text> (дата звернення: 24.04.2021).

37. Решота В. Проблеми визначення основних понять у сфері здійснення правосуддя. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. 2015. Вип. 62. С. 119–127. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_yu_2015_62_16 (дата звернення: 24.04.2021).
38. Justice. Карабан В. І. Англійсько-український юридичний словник. Вінниця: Нова книга, 2004. 1088 с. URL: <https://www.yrok.net/library/books/slovnyku/inshe/0/anglijsko-ukrainskyj-jurydychnyj-slovnyk-karaban-v.html> (дата звернення: 24.04.2021).
39. Мельник М. І., Хавронюк М. І. (ред.) Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 7-ме вид., переробл. та допов. К.: Юридична думка, 2010. 1288 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/598594/> (дата звернення: 24.04.2021).
40. Корупційні схеми: їх кримінально-правова кваліфікація і досудове розслідування. За ред. М. І. Хавронюка. К. : Москаленко О. М., 2019. 464 с. URL: https://www.pravo.org.ua/img/books/files/1554194515schemsofcorruption_web.pdf (дата звернення: 24.04.2021).
41. Лащук Є. В. Предмет злочину в кримінальному праві України: дис... канд. юрид. наук: 12.00.08; Національна академія внутрішніх справ України. К., 2005. 262 с.
42. Дудоров О. О., Палюх Л. М. Проблеми кримінально-правової характеристики злочину, передбаченого статтею 375 КК України. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2016. № 1(6). С. 280–328. URL: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/07/20_Dudorov.pdf (дата звернення: 24.04.2021).
43. Андрушко П. П. Деякі проблемні питання кримінально-правової кваліфікації постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного рішення в кримінальному провадженні (ст. 375 КК). *Вісник Верховного Суду України*. 2014. № 8. С. 35-46. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vvsu_2014_8_6 (дата звернення: 24.04.2021).

44. Постанова Судової палати Верховного Суду України у кримінальних справах від 18 червня 2015 р. Справа № 5-56кс15. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/46803657> (дата звернення: 12.05.2021).
45. Волинець Р. А. Судові рішення, які не були скасовані чи змінені судами вищої інстанції, як предмет складу злочину, передбаченого ст. 375 КК України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. С. 280–288. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/11/49.pdf> (дата звернення: 24.04.2021).
46. Вирок Київського районного суду м. Одеси від 15 травня 2017 р. Справа №520/8135/15-к. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/67024918> (дата звернення: 24.04.2021).
47. Вирок Онуфріївського районного суду Кіровоградської області від 02 травня 2018 р. Справа №399/383/15-к. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73745330> (дата звернення: 24.04.2021).
48. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 55 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 375 Кримінального кодексу України від 11 червня 2020 року № 7-р/2020. Справа № 1-305/2019 (7162/19) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-20> (дата звернення: 24.04.2021).
49. Погорецький М. А. Притягнення суддів до кримінальної відповідальності за ст. 375 КК України: проблемні питання матеріального та процесуального права. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 2. С. 223-234. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkc_2015_2_31 (дата звернення: 24.04.2021).
50. Хавронюк М. І. Кримінальна відповідальність за постановлення суддею завідомо неправосудного судового рішення: міжнародні стандарти, законодавство України та інших держав Європи. *Наукові записки НаУКМА*. Юридичні науки, [S.1.], v. 4, p. 83-95, Dec. 2019. ISSN 2663-0621.

- URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/17120> (дата звернення: 24.04.2021).
51. Конституційні звернення за станом на 28 вересня 2016 року. URL: <http://www.ccu.gov.ua/novyna/konstytuciyni-zvernennya-za-stanom-na-28-veresnya-2016-roku> (дата звернення: 24.04.2021).
52. Конституційне звернення про необхідність офіційного тлумачення статті 375 Кримінального кодексу України в частині терміну “неправосудне рішення”. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/18-3819_yspravlen.pdf (дата звернення: 24.04.2021).
53. Хавронюк М. І. Коли треба притягувати суддю до кримінальної відповідальності за "неправосудне" судові рішення?. Центр політико-правових реформ. URL: <http://pravo.org.ua/ua/news/20872720-koli-treba-prityaguvati-suddyu-do-kriminalnoyi-vidpovidalnosti-za-nepravosudne-sudove-rishennya> (дата звернення: 24.04.2021).
54. Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за постановлення суддею (суддями) упередженого судового рішення №3500 від 18.05.2020. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68868 (дата звернення: 24.04.2021).
55. Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за постановлення суддею (суддями) неправосудного судового рішення судді №3500-1 від 02.06.2020. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69001 (дата звернення: 24.04.2021).
56. Проект Закону про внесення змін до статті 375 Кримінального кодексу України №3500-2 від 03.06.2020. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69013 (дата звернення: 24.04.2021).
57. Проект Закону про внесення змін до статті 375 Кримінального кодексу України щодо умисного ухвалення завідомо незаконного та

- необгрунтованого рішення суду №3500-3 від 04.06.2020. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69034 (дата звернення: 24.04.2021).
58. Venice Commission, Rule of Law Checklist, Adopted by the Venice Commission at its 106th Plenary Session (Venice, 11-12 March 2016) CDL-AD(2016)007. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2016\)007-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2016)007-e) (дата звернення: 12.05.2021).
59. Положення про автоматизовану систему документообігу суду. Рішення Ради суддів. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr030414-10#Text> (дата звернення: 12.05.2021).
60. Проект Положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему. URL: <https://drive.google.com/file/d/1OKLWiZHJZflBxqU0F8IFN0MnAtQUI2LE/view> (дата звернення: 12.05.2021).
61. Скоропад М. Хто і як втручався в автоматизовану систему документообігу суду? URL: <https://dejure.foundation/library/khto-i-yak-vtruchavsia-v-avotomatyzoivanu-systemu-dokumentooobihu-sudu> (дата звернення: 12.05.2021).
62. Про судоустрій та статус суддів. Закон України у редакції від 07.07.2010 року №2453-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2453-17#Text> (дата звернення: 24.04.2021).
63. Суддівська рулетка: як в Окружному адмінсуді обходять авторозподіл справ між судьями. Радіо свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/schemes/30050046.html> (дата звернення: 24.04.2021).
64. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи №3985 від 13.08.2020. URL:

- http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69679 (дата звернення: 24.04.2021).
65. Про інформацію. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 24.04.2021).
66. Про телекомунікації. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1280-15> (дата звернення: 24.04.2021).
67. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_004 (дата звернення: 24.04.2021).
68. *Imbrioscia v Switzerland, Merits and Just Satisfaction*, App No 13972/88, A/275, (1994) 17 EHRR 441, IHRL 3085 (ECHR 1993), 24th November 1993, European Court of Human Rights [ECHR]. URL: <https://cambodia.ohchr.org/~cambodiaohchr/sites/default/files/echrsource/Imbrioscia%20v.%20Switzerland%20%5B24%20Nov%201993%5D%20%5BEN%5D.pdf> (дата звернення: 24.04.2021).
69. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Лучанінова проти України» (Заява № 16347/02). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_788#Text (дата звернення: 24.04.2021).
70. Спірідонов М. О. Недопущення захисника як вид злочинного порушення права на захист (проблеми теоретичної інтерпретації й нормативної регламентації суспільно небезпечного діяння). *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2017. № 3 (17). С. 166-173. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/2725> (дата звернення: 24.04.2021).
71. Слободяник О. П., Кравець Р. Ю. Деякі проблемні аспекти оцінки складу злочину «Постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови». *Щомісячний фаховий журнал "Адвокат"*. URL: <https://iadvocate.com.ua/deyaki-problemni-aspekty-otsinky-skladu-zlochynu-postanovlennya-suddeyu-suddyamy-zavidomo->

- [nepravosudnogo-vyroku-rishennya-uhvaly-abo-postanovy](#) (дата звернення: 24.04.2021).
72. Ухвала судової палати Верховного Суду України у кримінальних справах від 20 листопада 2014 року. Справа № 5-24кє14. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/42390313> (дата звернення: 24.04.2021).
73. Тютюгін В. І., Капліна О. В., Тітко І. А.. Постановлення суддею завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови: окремі аспекти застосування ст. 375 Кримінального кодексу України. *Вісник Верховного Суду України*. 2012. № 2. С. 42-48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vvsu_2012_2_11 (дата звернення: 24.04.2021).
74. Квасневська Н. Д. Відповідальність за постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови в Україні (кримінально-правове та кримінологічне дослідження). автореф. дис. канд. юрид. наук. Київ., 2009. 20 с. URL: [http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=A=&S21COLORTERMS=1&S21STR=%D0%9A%D0%B2%D0%B0%D1%81%D0%BD%D0%B5%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%9D.%D0%94.\\$](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=A=&S21COLORTERMS=1&S21STR=%D0%9A%D0%B2%D0%B0%D1%81%D0%BD%D0%B5%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%9D.%D0%94.$) (дата звернення: 24.04.2021).
75. Вирок Чигиринського районного суду Черкаської області від 07 квітня 2015 року. Справа № 708/752/14-к. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/43831707> (дата звернення: 24.04.2021).
76. Вирок Печерського районного суду м. Києва від 04.03.2015 року. Справа № 757/3752/15-к. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/42987287> (дата звернення: 24.04.2021).
77. Вирок Апеляційного суду Чернігівської області від 01.11.2010 року. Справа № 1-8/2010. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/13225915> (дата звернення: 24.04.2021).

78. Вирок Болахівського міського суду Івано-Франківської області від 07.11.2014 року. Справа № 339/417/14-к. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/41271990> (дата звернення: 24.04.2021).
79. Вирок Бахмацького районного суду Чернігівської області від 11.06.2012 року. Справа № 1-283/11. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/24597130> (дата звернення: 24.04.2021).
80. Ухвала Борзнянського районного суду Чернігівської області від 3.10.2016 року. Справа № 735/1222/13-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/61938132> (дата звернення: 24.04.2021).
81. Про звільнення Гетьманенко А.І. з посади судді Глухівського міськрайонного суду Сумської області у зв'язку з поданням заяви про відставку. Рішення Вищої ради правосуддя №114/0/15-21 від 26.01.2021. URL: <https://hcj.gov.ua/doc/doc/5984> (дата звернення: 24.04.2021).
82. Господарський процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 24.04.2021).
83. Єднак В. М. Чи можуть бути суб'єктом постановлення завідомо неправосудного вироку народні засідателі та присяжні: до постановки проблеми. *Часопис Київського університету права*, 2013. № 3. С. 288-291. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2013_3_70 (дата звернення: 24.04.2021).
84. Звіт про склад засуджених за 2017-2020 роки. Державна судова адміністрація. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/ (дата звернення: 24.04.2021).
85. Савченко А. В. Мотив і мотивація злочину. Монографія. К. Атіка, 2002. 144 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI-2013/Savchenko_2002.pdf (дата звернення: 24.04.2021).
86. Вирок Апеляційного суду Харківської області від 31.01.2011 року. Справа № 1-6/11. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/24901107> (дата звернення: 24.04.2021).

87. Лемешко О. М., Овчаренко О. М. Притягнення суддів до кримінальної відповідальності: окремі проблеми. *Вісник Верховного Суду України*. 2010. № 7. С. 33-38. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vvsu_2010_7_10 (дата звернення: 24.04.2021).
88. Вирок Київського районного суду м. Одеси від 15 травня 2017 р. Справа №520/8135/15-к. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/67024918> (дата звернення: 24.04.2021).
89. Вирок Ковельського міськрайонного суду Волинської області від 13 грудня 2013 р. Справа №0306/7567/2012. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/36061964> (дата звернення: 24.04.2021).
90. Бангалорські принципи поведінки суддів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_j67 (дата звернення: 24.04.2021).
91. Рекомендація CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки. Комітет Міністрів Ради Європи від 17 листопада 2010 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a38 (дата звернення: 24.04.2021).
92. J. Brand-Ballard *Limits of Legality: The Ethics of Lawless Judging*. New York and Oxford: Oxford University Press, 2010. 366pp. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=BuxAmzjr0JoC&pg=PA326&lpg=PA326&dq=The+Civil,+Criminal+and+Disciplinary+Liability+of+Judges+John+O.+Haley> (дата звернення: 24.04.2021).
93. Рішення Першої дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя «Про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді Вовчанського районного суду Харківської області Уханьової І.С.» № 2949/1дп/15-18 від 21.09.2018. URL: <https://hcj.gov.ua/doc/doc/138> (дата звернення: 24.04.2021).
94. Рішення Другої дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя «Про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді Мукачівського міськрайонного суду Закарпатської області Куропятник О.М.» №

- 2576/2дп/15-18 від 13.08.2018. URL: <https://hcj.gov.ua/doc/doc/252> (дата звернення: 24.04.2021).
95. Спірідонов М.О. Кримінальна відповідальність за порушення права на захист: автореф. дис. 2018. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/3369/aref_Spiridonov_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 24.04.2021).
96. А.М. Мирошниченко. Суддівський розсуд, судова помилка та суддівське свавілля (через призму юридичної відповідальності суддів): наук.-практ. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2020. 120 с. URL: https://eucon.ua/wp-content/uploads/2020/05/Suddivs-ky-j-rozsud_2020.05.14.pdf (дата звернення: 24.04.2021).
97. Р.О. Куйбіда. Суддівська помилка: критерії розмежування зловживання, недбалості та добросовісної поведінки. 2015. URL: <https://pravo.org.ua/ua/news/20871239-suddivska-pomilka-kriteriyi-rozmegeuvannya-zlovgeivannya,-nedbalosti-ta-dobrosovisnoyi-povedinki> (дата звернення: 24.04.2021).
98. Постанова Окружного адміністративного суду міста Києва від 21 жовтня 2010 р. Справа №2а-15006/10/2670. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/11803531> (дата звернення: 24.04.2021).
99. Рішення Третьої дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя «Про притягнення судді Бабушкінського районного суду міста Дніпропетровська Женеску Е.В. до дисциплінарної відповідальності» від 11 грудня 2019 р. Рішення №3412/3дп/15-19. URL: <https://hcj.gov.ua/doc/doc/1340> (дата звернення: 24.04.2021).
100. Вирок Вінницького міського суду від 13 вересня 2016 р. Справа №127/31729/13-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/61254430> (дата звернення: 24.04.2021).

101. Постанова Судової Палати Верховного Суду України у кримінальних справах від 30 травня 2013 р. Справа № 5-14кc13. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/32213982> (дата звернення: 24.04.2021).
102. Вирок Ковельського міськрайонного суду Волинської області від 25 травня 2015 р. Справа №0306/7567/12. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/44322198> (дата звернення: 24.04.2021).
103. Висновок Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України щодо питання про початок кримінального провадження стосовно суддів, яке пов'язане зі здійсненням ними судочинства. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0009700-13> (дата звернення: 24.04.2021).
104. Вирок Летичівського районного суду Хмельницької області від 22 січня 2013 р. Справа № 1-58/12. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/36788997> (дата звернення: 24.04.2021).
105. Горох О. П. Практика застосування Верховним Судом України положень Особливої частини Кримінального кодексу України; За заг. ред. А. А. Музики. Київ: «Центр учбової літератури», 2017. 915 с. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/article/praktyka-zastosuvannya-verhovnym-sudom-ukrayiny-polozhen-osoblyvoyi-chastyny-kryminalnogo-kodeksu-i65> (дата звернення: 24.04.2021).
106. Пономарьова М.С. Кримінально-правова характеристика складу злочину постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2018. 19 с. URL: http://idpnan.org.ua/files/ponomarova-m.s.-kriminalno-pravova-harakteristika-skladu-zlochynu-postanovlennya-suddeyu-_suddyami_-_zavidomo-nepravosudnogo-_a_.doc (дата звернення: 24.04.2021).

ДОДАТКИ

Додаток №1

Порушення права на захист у законодавстві інших держав ¹		
Країна	Норма	Зміст
Польща	Стаття 124 Кримінального кодексу	Той, хто... обмежить право особи на захист у кримінальному провадженні підлягає покаранню у виді позбавлення волі на мінімальний термін від 3 років (Загальний суб'єкт).
Іспанія	Стаття 537 Кримінального кодексу	Посадова особа, яка запобігає або перешкоджає здійсненню права на захисника затриманого або ув'язненого чи сприяє тому, щоб затриманий або ув'язнений відмовився від захисника підлягає покаранню у виді штрафу сумою у 4 або 10 місячні зарплатні та позбавленням права обіймати відповідну посаду строком від 2 до 4 років.
Бельгія	Стаття 151 Кримінального кодексу	Порушення.. прав, гарантованих Конституцією країни (регламентується ст. 13 Конституції)...суб'єктом владних повноважень...карається позбавленням волі на строк від 15 днів до 1 року.

¹ URL: <https://www.legislationline.org/>

Постановлення суддею (судьями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови у законодавстві інших держав²		
Країна	Норма	Зміст
Естонія	Стаття 311 Кримінального кодексу	Постановлення завідомо незаконного рішення суддею карається від п'яти до десяти років позбавлення волі.
Латвія	Стаття 291 Кримінального кодексу	Постановлення завідомо незаконних судових рішень, вчинене суддею, прокурором чи слідчим, карається позбавленням волі на строк до трьох років/тимчасовим позбавлення волі/ громадськими роботами/штрафом
Словенія	Стаття 288 Кримінального кодексу	(1) Свідоме порушення або спотворення закону суддею з наміром заподіяти шкоду стороні провадження або ж порушення принцип рівності сторін, карається позбавлення волі протягом не більше трьох років. (2) Той самий вирок призначається судді, який з наміром згаданий у попередньому пункті цієї статті, базує своє рішення суду на неіснуючих фактах, або ж спирається на неналежні чи недопустимі докази.
Німеччина	Стаття 339 Кримінального кодексу	Суддя, інша посадова особа чи арбітражний керуючий, який при проведенні чи вирішенні юридичної справи перешкоджає здійсненню правосуддя на користь або на шкоду стороні, може зазнати позбавлення волі від одного до п'яти років

² Т.с.

Франція	Стаття 434-9 Кримінального Кодексу	<p>Прямий чи опосередкований запит або незаконне прийняття пропозицій, обіцянок, пожертв, подарунків чи переваг у будь-якому випадку суддею або прокурором, присяжним або будь-яким іншим членом суду, арбітражним керуючим або експертом, призначеним судом чи сторонами, або особою, призначена судовим органом для примирення чи посередництва, за виконання або утримання від вчинення свого службового обов'язку, карається десятима роками позбавлення волі та штрафом у розмірі 150 000 євро.</p> <p>...</p> <p>Якщо злочин, зазначений у першому пункті, вчиняється суддею чи прокурором на користь або проти особи, яка притягається до кримінальної відповідальності, покарання збільшується до п'ятнадцяти років кримінального ув'язнення та штрафу в розмірі 225 000 євро.</p>
Іспанія	Стаття 446 Кримінального кодексу	<p>Суддя чи магістрат, які постановляють завідомо неправосудне рішення або ухвалу, караються</p> <p>1. покаранням у вигляді позбавленням волі від одного до чотирьох років у разі несправедливого рішення щодо обвинуваченого у кримінальному провадженні, якщо вирок ще не виконано, і з тим самим покаранням та виплатою штрафу від дванадцяти до двадцяти чотирьох місяців, якщо рішення було виконано.</p> <p>....</p>

Законопроекти про внесення змін до КК України щодо відповідальності за постановлення суддею (судьями) завідомо неправосудного судового рішення			
Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за постановлення суддею (судьями) упередженого судового рішення №3500	Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за постановлення суддею (судьями) неправосудного судового рішення судді №3500-1	Проект Закону про внесення змін до статті 375 Кримінального кодексу України №3500-2	Проект Закону про внесення змін до статті 375 Кримінального кодексу України щодо умисного ухвалення завідомо незаконного та необґрунтованого рішення суду №3500-2
Статтю 375 Кримінального кодексу України викласти в такій редакції: «Стаття 375 Постановлення суддею (судьями) упередженого судового рішення (вироку, ухвали або постанови). 1. Постановлення суддею (судьями) упередженого	1. Статтю 375 Кримінального кодексу України (Відомості Верховної Ради України, 2001 р., № 25-26, ст. 131) викласти в такій редакції: «Стаття 375. Постановлення суддею (судьями) завідомо неправосудного судового рішення (вироку, ухвали або постанови).	Внести до Кримінального кодексу України (Відомості Верховної Ради України, 2001 р., № 25-26, ст. 131) наступні зміни: статтю 375 виключити.	1. Статтю 375 Кримінального кодексу України (Відомості Верховної Ради України, 2001 р., № 25-26, ст. 131) викласти в такій редакції: «Стаття 375. Умисне ухвалення завідомо незаконного або необґрунтованого рішення суду 1. Умисне ухвалення суддею чи слідчим суддею завідомо

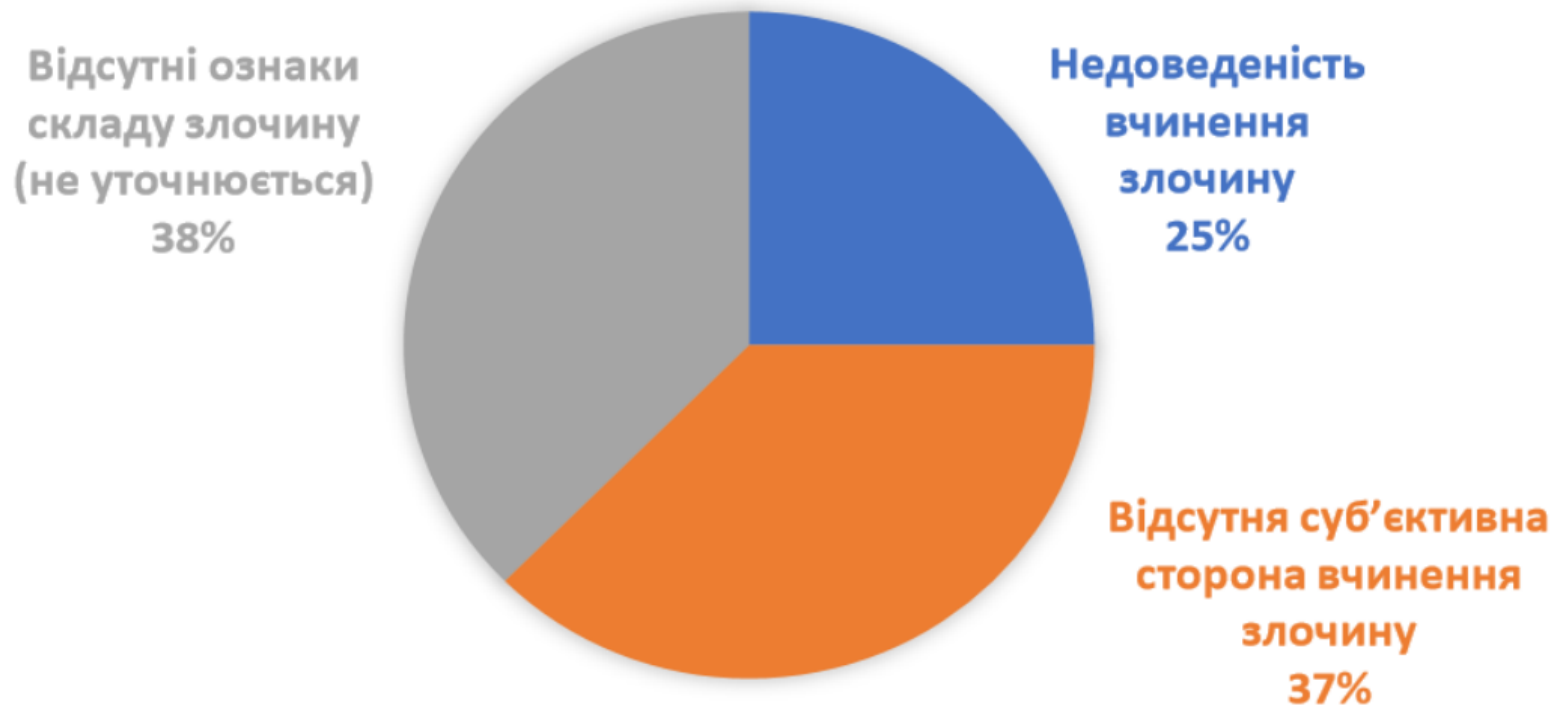
<p>судового рішення (вироку, ухвали або постанови), в якому завідомо неправильно застосовано норму матеріального права, або яке постановлено з грубим порушенням норм процесуального права, або в якому завідомо є невідповідність висновків суду фактичним обставинам справи - карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.</p> <p>2. Ті самі дії, що спричинили тяжкі наслідки або вчинені з корисливих мотивів, в інших особистих інтересах чи з метою перешкоджання законній професійній діяльності журналіста, - караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років.</p>	<p>1. Постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного судового рішення (вироку, ухвали або постанови) з корисливих мотивів чи в інших особистих інтересах, тобто постановленого з умисним порушенням визначених законом процедур судочинства, яке проявляється у розгляді справи неповноважним (незаконним) складом суду;</p> <p>розгляді суддею (суддями) справи, яка не підсудна суду, у якому він (вони) працює; або розгляді справи, яку суддя (судді) не могли розглядати і підлягали відводу (самовідводу) відповідно до процесуального закону; або прийнятті рішення у справі без участі сторін, які не повідомлялися належним чином про час та місце розгляду справи (у разі якщо таке</p>		<p>незаконного або необґрунтованого рішення суду (вироку, ухвали, постанови або судового наказу), вчинене з корисливих чи інших особистих мотивів, або якщо це завдало істотної шкоди охоронюваних законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб, - карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.</p> <p>2. Ті самі дії, що спричинили тяжкі наслідки або вчинені з метою перешкоджання законній професійній діяльності журналіста, - караються позбавленням волі на строк від чотирьох до восьми років з позбавленням права</p>
--	--	--	--

<p>Примітка. Судове рішення (вирок, ухвала або постанова) вважається постановленим з моменту складення суддею його повного тексту та проголошення або надіслання чи вручення хоча б одному учаснику судового провадження чи заявнику, за заявою якого було ухвалено відповідне судове рішення, його належним чином завіреної копії. У разі ненадсилання судового рішення жодній особі – з моменту приєднання до матеріалів справи належним чином оформленого оригіналу судового рішення».</p>	<p>повідомлення є обов'язковим); або прийнятті рішення про права і обов'язки осіб, що не були залучені до участі у справі; або прийнятті рішення не тими суддями, які входили до складу колегії, що розглядала справу; або порушенні вимог кримінального процесуального закону, які визначені цим законом істотними -</p> <p>карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.</p> <p>2. Ті самі дії, що спричинили тяжкі наслідки, -</p> <p>караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років».</p>		<p>обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.</p> <p>Примітка.</p> <p>1. Істотною шкодою у цій статті, якщо вона полягає у заподіянні матеріальних збитків, вважається така шкода, яка в сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.</p> <p>2. Тяжкими наслідками у цій статті, якщо вони полягають у заподіянні матеріальних збитків, вважаються такі наслідки, які у двісті п'ятдесят і більше разів перевищують неоподатковуваний мінімум доходів громадян</p>
---	---	--	---

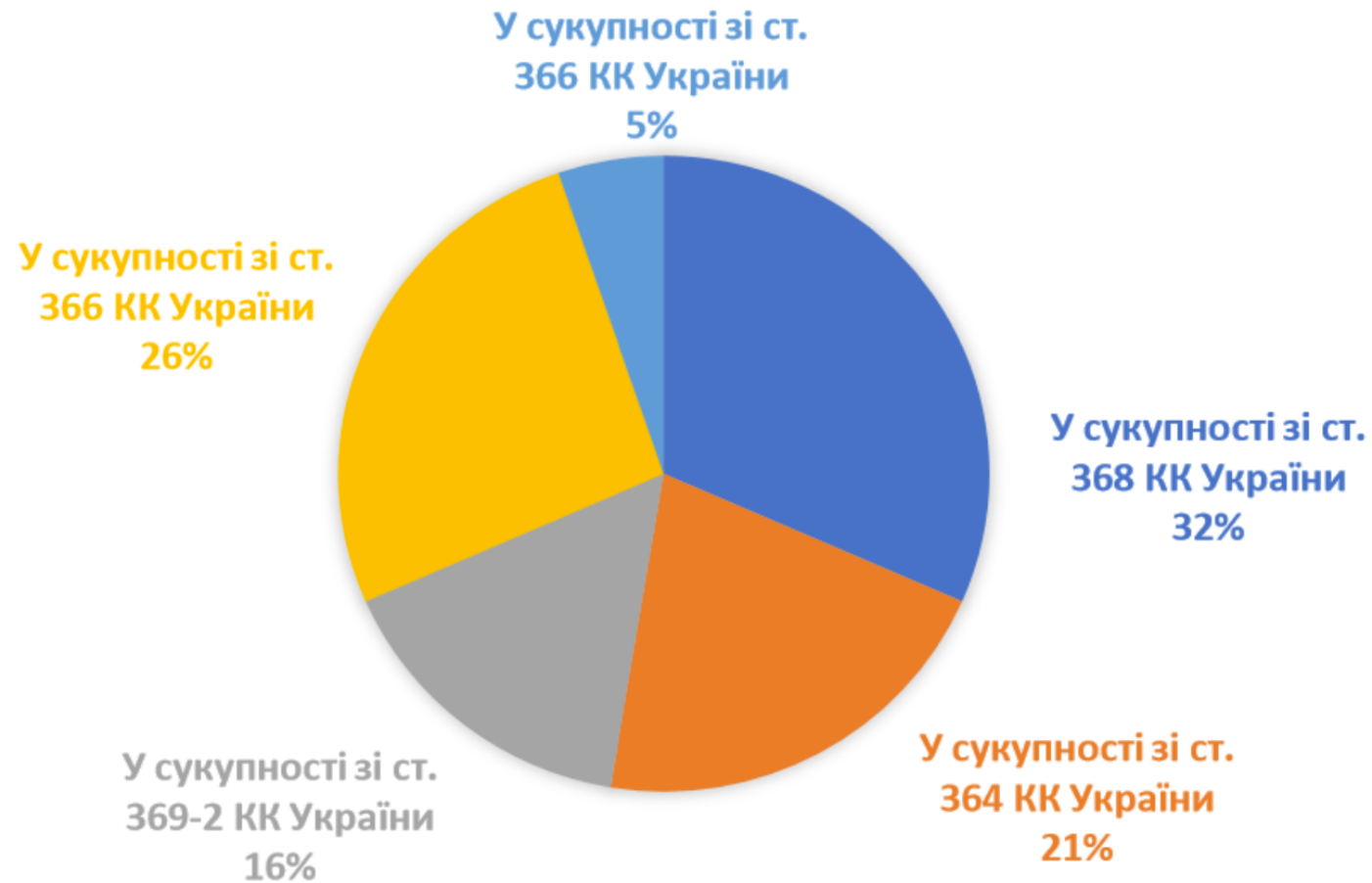
Таблиця 2

Пропоновані законопроектами зміни				
	№3500	№3500-1	№3500-2	№3500-3
Виключити статтю	–	–	+	–
Передбачити критерій законності	+	+ –	–	+
Передбачити критерій необґрунтованості	+	–	–	+
Передбачити критерій ґрунтування на засадах верховенства права	–	–	–	–

КВАЛІФІКАЦІЯ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 375 КК УКРАЇНИ

КВАЛІФІКАЦІЯ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 375 КК УКРАЇНИ

**КВАЛІФІКАЦІЯ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 375 КК
УКРАЇНИ**

